

İletişim Yayınları'nın Kent ve Konut Konulu Kitap Kapaklarının Göstergebilimsel Analizi

Semiotic Analysis Of The Urban And Housing Book Covers Of İletişim Publications

Mevlüt ALTINTOP*

* Doktorant, Kayseri, Türkiye.

Orcid Id: 0000-0002-1731-9064

Sorumlu Yazar / Corresponding Author:

Mevlüt Altıntop, Erciyes Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Genel
Gazetecilik Anabilim Dalı

E-posta / E-mail:

mevlutaltintop@hotmail.com

Geliş Tarihi / Recived Date:

21 Temmuz 2023

Kabul Tarihi / Accepted Date:

20 Kasım 2023

İnceleme Makalesi / Research Article

Atıf / Citation:

Doktorant Mevlüt Altıntop, "İletişim Yayınları'nın Kent ve Konut Konulu Kitap Kapaklarının Göstergebilimsel Analizi", *Türk Dünyası Araştırmaları*, Cilt 135, Sayı 267, İstanbul 2023, s. 255-284.

doi: 10.55773/tda.1330698

Öz

Göstergebilim alanında yapılan bu çalışma, insanın bilgi edinme ve anlam bulma yolculuğunda önemli bir yeri olan kitap ile ilgilidir. Türkiye'nin önde gelen yayınevlerinden İletişim Yayınları'nın son on yıl içindeki yayınlarından seçilen beş kitap kapağının göstergebilimsel analizi yapılmıştır. Çalışma oluşturulurken iki olgu üzerinden hareket edilmiştir. Bunlardan ilki, çalışma için seçilen İletişim Yayınları'nın varoluşunu ideolojik olarak temellendirmesidir. İkinci ise, seçilen kitap kapaklarının kent (şehir) ve konut (bina) konulu olmasıdır. Çalışmaya dâhil edilen kitap kapaklarının göstergebilimsel analizi, yayınevinin kendisine nispet ettiği sol ideoloji bağlamında Roland Barthes'in hermenötik anlayışı olan düz anlam-yan anlam karşılıklı ilişkisi kullanılarak yapılmıştır. Çalışmada yer verilen nicel veri ve görsel öğelerin oluşturulmasında MAXQDA programından faydalanılmıştır. Analizi yapılan kitaplar, içeriklerinden bağımsız olarak salt kapaklarındaki görseller üzerinden değerlendirilmiştir. Analiz sonucunda, analize dâhil edilen kitap kapaklarında yeri ve istihza içeren negatif unsurlarla desteklenen göstergelerin kullanıldığı görülmüştür. Bu durum yapıcı bir eleştiri yönteminden ziyade yıkıcı ideolojik söylemin kitap kapaklarına yansıtıldığı sonucunu vermektedir.

Anahtar Kelimeler: Kitap Kapakları, Göstergebilim, Hermenötik, İdeoloji.

Abstract

The study conducted in the field of semiotics is related to the book, which holds a significant place in the journey of human knowledge acquisition and meaning finding. The semiotic analysis of five book covers selected from the publications of İletişim Yayınları, one of Türkiye's leading publishing houses, in the last decade has been carried out. Two principals were taken into consideration in creating the study. The first is the ideological foundation of İletişim Yayınları, which was chosen for the study. The second is that the selected book covers focus on the themes of urban (city)

Bu makale Creative Commons BY-NC-SA 2.0 tarafından lisanslanmıştır. / This article is licensed under a Creative Commons BY-NC-SA 2.0.

and housing (building). The semiotic analysis of the included book covers was conducted using Roland Barthes' hermeneutic approach of the relationship between denotation and connotation, within the context of the left-wing ideology attributed to the publishing house. MAXQDA software was utilized in the generation of quantitative data and visual elements included in the study. The analyzed books were evaluated solely based on the visuals on their covers, regardless of their content. As a result of the analysis, it was observed that the indicators used in the analyzed book covers were supported by negative elements containing derogatory and sarcasm, indicating a reflection of a destructive ideological discourse on the book covers rather than a constructive critique method.

Keywords: Book Covers, Semiotics, Hermeneutics, Ideology.

Giriş

Hayat göstergelerle doludur ve bu göstergeler insanı kuşatmış durumdadır. Bunun doğal sonucu olarak insan göstergelerin etkisi altındadır. Kuşatma ve etkileme niteliği olan göstergeler aynı zamanda kurgulanabilir özelliğe sahiptir. Göstergelerin bu özelliği siyasi ve ekonomik güç blokları tarafından bir araca dönüştürülerek birey ve toplum üzerinde etki oluşturmaya yardımcı olmaktadır. İnsanın bu etkilenim sürecinin dışına çıkamayacağı açıktır ve insan eğer göstergeleri doğru okuyabilir yorumlayabilirse etkilenim sürecinin neresinde olduğunu anlama şansını elde edebilecektir. Bu sayede bireyler, nispeten daha doğru kararlar verip, daha doğru adımlar atabilecektir. Diğer yandan, bu tavır her şeyin ötesinde bir boşluğun doldurulması, bir eksikliğin giderilmesi ve gerçek anlamın ortaya çıkarılmasına zemin hazırlayacaktır. Nitekim insan tarih boyunca o boşluğu doldurmak ve o eksikliği gidermek için anlam arayışı içinde olmuştur. Bu yönüyle, insan ontolojisi gereği karşılaştığı her şeyi anlamak istemiştir. Bugün de aynı eğilimi sürdürerek anlam bulma amacına yönelik önce duyuları ve hemen arkasından zihinsel faaliyetleriyle hareket etmektedir.¹ Göstergebilim insana tam da bu noktada yardımcı olan, hayatı kuşatan göstergeyi doğru okuma, doğru anlama ve doğru yorumlama için yol gösteren bir yöntemdir.

Giriş ve sonuç haricinde üç bölümden oluşan bu çalışmanın ilk bölümünde göstergebilim, hermenötik ve ideoloji kavramlarına değinilmiştir. Ayrıca bu kısımda, çalışmada analiz yöntemi olarak kullanılan “düz anlam-yan anlam karşıtlığı” hakkında bilgi verilmiştir. Tanım ve literatüre olabildiğince özet şeklinde yer verilmesinin iki amacı/nedeni bulunmaktadır. Birincisi, yöntemi açıklamaktan ziyade hatırlatmadır. İkincisi ise, çalışmayı, akademik metinlerin okunurluğunu azaltan ve gereksiz şişmesine neden olan uzun teorik açıklama ve tekrarlardan kurtarmaktır. Bu yöntemin çalışmaya girişi kolaylaştıracağı ve metnin okunurluk seviyesinin arttırılacağı ümit edilmektedir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, Türkiye'nin önde gelen yayınevlerinden İletişim Yayınları'nın kapak fotoğraflarıyla meşhur araştırma dizisi içinde şehir ve konut bağlamında seçilen beş kitap kapağı analiz edilmiştir. Seçilen kitap kapakları, göstergebilim kuramcılarında Roland Barthes'ın (1915-1980) düz anlam-yan anlam karşıtlığı üzerine geliştirdiği çözümleme yöntemiyle analiz

¹ Turan Arda Asan, *Kitap Kapağının İki Yüzü*, Akdeniz Sanat 2021, 15(28), 227-254; A. Denkeli, *Anlam ve Nedensellik*, Kocabalı Yayınevi, İstanbul, 1996; H. Özen, *Entelektüel Drama*, İmge Kitabevi, Ankara 2002.

edilerek verilmek istenen mesajın ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. İletişim Yayınları'nın seçilmesindeki başlıca neden ideolojik konumu ve bunu açıkça deklare etmesidir. Dolayısıyla yayınladığı kitapların içeriklerinde açıkça ortaya koyduğu ideolojik tutumunu kitap kapaklarına ne kadar yansıttığı gösterilmek istenmiştir. Bulguların yer aldığı üçüncü bölümde, ikinci bölümde yapılan analizde elde edilen bilgiler değerlendirilmiştir.

Sonuçbölümünde, ikinci bölümde yapılan göstergebilimsel analizler sonucunda elde edilen bulgular doğrultusunda oluşturulan üçüncü bölüm, eleştirel bir dil kullanılarak hermenötik (yorumsamacı) yöntemle ele alınmıştır. Yapılan değerlendirmeler sonucunda kitap kapaklarının İletişim Yayınları'nın ideolojik kimliği ile ilişkisinin olup olmadığı saptanmak istenmiştir. Bu bölümde göstergebilimsel olarak ortaya çıkarılan verileri desteklemek üzere eklenen tablo, şekil ve grafikler MAXQDA programıyla elde edilmiştir.

Literatürde kitap kapağı ile ilgili çalışmalara rastlanmaktadır ve bu çalışmaların genel olarak üç alan üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu alanlardan ilki, bir reklam/pazarlama tekniği olarak kullanılan kitap kapağı tasarımının satışa etkisi üzerinedir.² İkincisi, kitap kapaklarının estetik ve sanat kaygısı taşıyıp taşımadığına yöneliktir.³ Üçüncüsü ise, kitap kapaklarında tasarım açısından aranan nitelikler üzerine teorik çalışmalardır.⁴ Bunun dışında kitap kapaklarının sosyolojik, felsefi veya ideolojik mesaj iletme amacıyla⁵ kullanılıp kullanılmadığıyla ilgili çalışmalar oldukça azdır. Bugünün önemli bir kitle iletişim aracı olan kitapların bir nevi kimliği diyebileceğimiz kapaklarının felsefi ve ideolojik amaçlı kullanımının göstergebilimsel analizinin son derece az olması büyük bir eksikliklerdir. Bu çalışmanın alanyazınına yönelik yukarıda değinilen eksikliğe dikkat çekeceği ve küçük de olsa bu konuda bir fikir vereceği düşünülmektedir. Bu bağlamda çalışmada yer verilen göstergebilimsel çözümlemenin amacı, kitap kapaklarının tasarımında bilinçli olarak seçilen göstergeler aracılığıyla ideolojik bir kültürel insanın mümkünlüğünü soruşturmak ve esasında bir bilgi iletim aracı olan kitabın ideolojik bir kitle iletişim aracı olarak kullanılabilirliğinin gösterilmek istenmesidir.

1. Kavramsal Çerçeve

Çalışmanın bu bölümünde metin içindeki kavramlar kısaca açıklanmıştır. Bu kavramlar göstergebilim, Roland Barthes'ın düz anlam-yan anlam karşıtlığına dayalı göstergebilimsel yöntem, hermenötik metodoloji ve ideolojidir.

1.1. Göstergebilim ve Anlam

Türkçeye göstergebilim olarak çevrilen semiyolojiye göre hayat işaretlerle

² Kadir Kaplan, "Kitapların Kapak Tasarımlarındaki Mesajlarda Kullanılan Propaganda Teknikleri", *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 36, 2017, ss. 1574-1589.

³ Turan Asan, "Kitap Kapağının İki Yüzü", *Akdeniz Sanat*, 15 (28) 2021, ss. 227-254.

⁴ V. Doğan Günay ve Funda Uzdu, "Kitap ile Kapağı Arasındaki Göstergelerarası Serüven", *Art-e Sanat Dergisi*, 1(2), 2008, ss. 1-28.

⁵ Bahar Soğukkuyu, "Kitap Kapağı Tasarımında Kadın Portresinin Kullanımı", *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 2015, ss. 57-72.

doludur ve bu işaretler insanın hayatını etkileyen birçok anlam içermektedir. Dil, bu işaretler dünyasının en önemli unsurunu oluşturmaktadır. Genel hatlarıyla göstergebilim dil başta olmak üzere, bu işaretlerin nasıl oluştuğunu ve ne anlama geldiğini inceleyen disiplindir. Buradaki en önemli vurgu anlamın nasıl oluştuğu/oluşturulduğu ve/veya ortaya çıktığıdır/çıkarıldığıdır.⁶ Bu bağlamda günümüzde yazılı, sözlü ve görsel metinleri çözümleyerek anlamı açığa çıkarmak için başvurulan metodolojilerden en önemlilerinden biri göstergebilimdir. Her şeyden önce göstergebilimin temel unsurlarından olan dil bir sosyal göstergedir. Göstergebilim ile dil kültürü inşa ederken, kültür de dilin içeriğini ve anlamını belirlemektedir. Göstergebilim buradaki inşa ve belirleme süreçlerini insanı dâhil ederek araştıran sistematik bir disiplindir.⁷ Anlam ise buradaki inşa etme ve belirleme süreçleri neticesinde kendiliğinden bir konsensüs olarak açığa çıkmaktadır.⁸ Buna göre, göstergebilimsel kurgu, dil inşası içinde oluşan anlama uygun olarak oluşturulabilmesi mümkündür.

Göstergebilim, köken olarak Batı menşeli birçok kuram ve kavram gibi Antik Yunan uygarlığıyla ilişkilendirilmektedir. O dönem üretilen eserlerde özellikle retorik (belagat) kavramının içeriği ve ele alınış biçimi göstergebilim ile örtüşmektedir. Antik Yunan'da göstergebilim olarak sınıflandırılacak yorumlar/çalışmalar dilin yapısı, anlam ve iletişim konularıdır.⁹ Orta Çağ Avrupa'sında ise, bu alandaki çalışmalarda genellikle teolojiyle ilgili olarak dilin sembolik yapısı üzerinde durulmuştur. Modernite ile birlikte yeni bir aşamaya (Yeni Çağ'a) geçilen bilimsel anlayış neticesinde dilin toplumsal, bireysel ve kültürel ifade biçimleriyle ilgili çalışmalar öne çıkmaya başlamıştır.¹⁰ On dokuzuncu yüzyılda Amerikalı dilbilimci Charles Sanders Peirce (1839-1914) anlam ve dil arasındaki ilişkiyi ele alan önemli incelemeler yapmıştır.¹¹ Göstergebilim yönteminin çerçevesini çizerek bugünkü işlevselliğini ortaya çıkaran ise İsviçreli dilbilimci Ferdinand de Saussure (1857-1913) olmuştur. Saussure'ün dil ile ilgili çalışmalarının yapısalılık ile de iç içe olduğu hesaba katıldığında, göstergebilim ile yapısalılığın doğrudan ilişki içinde olduğu görülmektedir.¹²

Göstergebilimin bilimsel bir disiplin olarak kullanılmaya başlandığı yirminci yüzyılın ortaları¹³ siyasi, ekonomik ve sosyal açıdan yeni bir anlayışın görülmeye başladığı dönemdir. Ayrıca bu dönemde modernite insanlığa vaat ettiği huzur ve refahı değil felaket dolu bir dünyayı inşa ettiği gerekçesiyle sert şekilde eleştirilmektedir.¹⁴ Felsefi anlamda postmodernizm bu eleştirileri

⁶ Doğan V. Günay, *Göstergebilim Yazıları*, İstanbul, 2002, Multilingual Yayınları, s. 11.

⁷ Fatma Erkman Akerson, *Göstergebilime Giriş*, Ankara, 2016, Bilgi Kültür Sanat, s. 18.

⁸ Madan Sarup, *Post-Yapısalcılık ve Postmodernizm*, Çev. Abdülbaki Güçlü, Ankara, 2004, Bilim ve Sanat, s. 11.

⁹ Mehmet Rifat, *Göstergebilimin ABC'si*, İstanbul, 2009, Say Yayınları, s. 9-10.

¹⁰ Werner G. Jeanrond, *Teolojik Hermenötik*, Çev. Emir Kuşçu, İstanbul, 2007, İz Yayıncılık, s. 60-61.

¹¹ Jonathan Culler, *Yazın Kuramı*, Hakan Gür, Çev. Ankara, 2007, Dost Kitabevi Yayınları, s. 178.

¹² Jeanrond, *a.g.e.*, s. 162-164.

¹³ Roland Barthes, *Göstergebilimsel Serüven*, Çev. Mehmet Rifat ve Sema Rifat, İstanbul, 1993, Yapı Kredi Yayınları, s. 13.

¹⁴ Mevlüt Altıntap, *Zygmunt Bauman Sosyolojisinde İletişim Olgusu*, İstanbul, 2021, Kitapyurdu

bir adım daha ileri götürerek moderniteyi kötülüklerin kaynağı olarak adeta mahkûm etmiştir. Postmodernizmin düşünsel zemini içinde, modernitenin felsefi örüntüsüne sahip yapısalcılığa ve dolayısıyla geleneğe bayrak açan postyapısalcılık da bulunmaktadır.¹⁵ Göstergebilim artalanı itibarıyla yapısalcılığın içinden neşvünema etmekle birlikte asıl çizgilerini ve etkisini postyapısalcı düşünceyle kazanmıştır.¹⁶

Siyasi, ekonomik, sosyal, teknolojik, bilimsel, kültürel, edebi ve felsefi açıdan köklü değişimlerin yaşandığı bu süreç sosyal bilimlerdeki birçok anlayış ve uygulama gibi iletişim alanında da yeni bir dönemin başlangıcıdır. Çeşitlenen ve kullanım alanı büyüyen kitle iletişim araçları bu yeni dönemin algı oluşturma ve ikna açısından en önemli silahı konumuna yükselmiştir. Dolayısıyla iletişim sadece iletişim olmaktan çıkarak denetleme, dizayn etme, yönlendirme, yönetme ve meşrulaştırma aracı hâline gelmiştir.¹⁷ Bu bağlamda, bugün konvansiyonel medya dediğimiz kitle iletişim araçlarının görsel ve işitsel tüm olanaklarından faydalanılmıştır. Süreç içinde etkin biçimde kullanılan kitap, günümüzdeki konvansiyonel kitle iletişim araçları sınıflandırması içerisinde yer almakla birlikte tarihsel açıdan en eskisidir.

Göstergebilim, her ne kadar dilbilimin içinden doğmuş bir disiplin olsa da, zamanla uygulama alanı dilbiliminin dışına taşmıştır.¹⁸ Bunun başlıca nedeni, göstergenin dilsel işaretlerle sınırlı olmamasıdır. Gösterge en yalın hâliyle “kendi dışında bir şeyin yerine geçe(bile)n şey” olarak tanımlanmaktadır ve bir şeyin başka bir şeyin yerine geçip onu temsil edebilmesi için bazı zorunluluklara ihtiyaç vardır.¹⁹ En önemli zorunluluk insanların birbirine bir şeyler anlatmasını ve birbirini anlamasını sağlayan kurallı-dizgesel yapılardır. Dil(ler) (lisan) doğrudan bu yapıların başında gelir ama dil(ler)den başka doğrudan veya dolaylı olarak aynı işleve sahip görsel ve işitsel birçok yapı mevcuttur. Ezcümle, iletişim kurmaya/oluşturmaya yarayan her şey gösterge kapsamına girmektedir. Göstergebilim ise dil de dâhil olmak üzere dilin dışında da anlamlılık içeren tüm göstergeleri inceleyen bilimsel bir disiplindir.²⁰

1.2. Düz Anlam-Yan Anlam Ayrımı

Yirminci yüzyılda birçok isim göstergebilim alanında çalışmalar yapmıştır. Bu alanın özellikle edebi eserler üzerine yaptığı çalışmalarıyla öne çıkan ismi Fransız dilbilimci Roland Barthes'tır. Dilin bizlere her şeyi söylemeyeceğini fakat kendi içinde bir anlamsal ağa sahip olduğunu ve daima çok anlamlı-

Doğrudan Yayıncılık, s. 49.

¹⁵ Catherine Belsey, *Postyapısalcılık*, Çev. Nursu Öрге, Ankara 2013, Dost Kitabevi Yayınları, s. 14.

¹⁶ Sarup, a.g.e., s. 11-13.

¹⁷ Mevlüt Altıntop, Gökhan Bak ve Alparslan Bak, “George Gerbner’in Genel İletişim Modeli, Kültürel Göstergeler ve Ekme Kuramı”, *Journal Of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 2020, s. 486.

¹⁸ Rifat, a.g.e., s. 11.

¹⁹ Berke Vardar, *Açıklamalı Dilbilimleri Sözlüğü*, İstanbul, 1988, ABC Yayınları, s. 111.

²⁰ Pierre Guiraud, *Göstergebilim*, Çev. Mehmet Yalçın, Ankara, 2016, İmge Yayınları, s. 8-9.

lık içerdiğini söyleyen Roland Barthes²¹, anlamı iki düzeyde ele almaktadır. Düz anlam şeklinde adlandırılan birinci düzeyde gösterge, akla ilk/hemen gelen sözcükle aynı anlamsal uzamda ele alınmalıdır. Anlamın ikinci düzeyini oluşturan yan anlam şeklinde tanımlanan düzeyde ise, bir başka göstergenin göstereni hâline gelen esas gösterge, yeniden bir gösterilenle birleşerek farklı bir göstergeye işaret etmektedir. Örneğin “dil” sözcüğü düz anlam olarak ağız içindeki organı veya konuşulan lisana karşılık gelmekte iken, yan anlam düzeyinde konuşma/yazma üslubu veya tarzını da ifade edebilmektedir.²² Düz anlam-yan anlam çözümlenmesi metnin/sembolün içerdiği ve/veya gizlediği anlamların yanında yazarın (eser sahibinin) niyetini ortaya çıkarmaya yarayan önemli bir yöntemdir.

1.3. Hermenötik/Yorumlamacı Analiz/Yorumbilim²³

Etimolojik kökeni Yunancaya dayanan hermenötik sözcüğü açıklamak, yorumlamak, tefsir etmek²⁴ gibi anlamlara gelmektedir. Tarihsel olarak ilk örneklerine Antik Yunan metinlerinde karşılaşılan hermenötik yöntem ilk başlarda kutsal ve edebi metinlerin tefsiri, açıklanması ve/veya yorumlanmasında uygulanmıştır.²⁵ Bugün sosyal bilimlerde nitel bir yöntem olarak kullanılan hermenötik ise metinlerin, sembollerin veya iletişim biçimlerinin anlaşılmasına yönelik metodolojik bir uygulamadır ve en etkin olduğu alan semiyoloji, yani göstergebilimdir. Özellikle din, edebiyat, felsefe, tarih, hukuk ve son yıllarda iletişim olmak üzere sosyal bilimlerin tüm alanlarında kullanılmaktadır.²⁶ Bu açıklamaları karşılayan genel bir tanım kabilinden yorumbilim olarak da isimlendirilmektedir.²⁷ Bu bilgilerden hareketle, hermenötik metodolojiyi kullanan bir sosyal bilimcinin, bir metnin/görselin içerdiği anlamları ortaya çıkarmak için, o metnin/görselin dilbilimsel, tarihi, kültürel, hukukî ve sosyal bağlamlarını dikkate alan bir yaklaşımla hareket etmesi gerektiği söylenebilir.

Her ne kadar kökenleri antik döneme kadar uzansa da, günümüzde kullanılan modern hermenötik yaklaşımının temelleri on dokuzuncu yüzyılda, her ikisi de Alman düşünür olan Friedrich Schleiermacher (1768-1834) ve Wilhelm Dilthey (1833-1911) tarafından atılmıştır. Bu tarihten önce hermenötik yöntemin kullanımı teolojik ve filolojik çalışmalarla sınırlı kalmıştır.²⁸

²¹ Doğan Özlem, *Hermeneutik Yorumbilgisi Üzerine Yazılar*, Ankara, 1995, Ark Yayınevi, s. 259.

²² Şerife Çam, “Medya Çalışmalarında Göstergebilim Çözümlemeleri”, Ed. Besim Yıldırım, *İletişim Araştırmalarında Yöntemler*, Konya, 2015, Literatürk Academia, ss. 287-320.

²³ W. Lawrance Neuman, hermenötik kavramını “yorumbilgisi”, hermenötik yöntemi içeren araştırma yöntemini de “Yorumlayıcı Sosyal Bilim” olarak tanımlamaktadır. Bknz.: W. Lawrance Neuman, *Toplumsal Araştırma Yöntemleri*, Çev. Sedef Özge, Ankara, 2014, Yayın Odası, s. 130.

²⁴ Sevan Nişanyan, *Nişanyan Sözlük Çağdaş Türkçenin Etimolojisi*, İstanbul, 2022, Liberus.

²⁵ Zygmunt Bauman, *Hermenötik ve Sosyal Bilimler*, Çev. Hüseyin Oruç, İstanbul, 2017, Ayrıntı Yayınları, s. 9-10.

²⁶ Neuman, *a.g.e.*, 129-130.

²⁷ Türk Dil Derneği, *Türkçe Sözlük*, Ankara, 2012, Dil Derneği Yayınları, s. 1897.

²⁸ Haliil İnalçık, “Hermenötik, Oryantalizm, Türkoloji”, *Doğu Batı*, 2002, ss. 13-15.

Schleiermacher'ın ortaya çıkardığı yöntem dini metinlerin yorumlanmasında ve özellikle İncil'in anlaşılmasına yönelik çalışmalarla öne çıkmaktadır. Dilt-hey ise teolojik ve filolojik alanlara uygulanan kullanılan hermenötik yöntemi geliştirerek, tarih başta olmak üzere sosyal bilimlerde kullanılabilen bir aşamaya getirmiştir.²⁹ Yirminci yüzyılda Martin Heidegger (1889-1976), Hans-Georg Gadamer ve Paul Ricoeur hermenötik bu yöntemin en önemli temsilcileri olmuştur.³⁰

Önceleri dini metinlerin yorumlanmasında kullanılan hermenötik modernite sonrasında bilimsel bir yöntem olarak gelişiminde fenomenoloji ve varoluşçuluk önemli bir rol oynamıştır.³¹ Ayrı ayrı değerlendirildiğinde fenomenoloji insan deneyiminin anlaşılmasına odaklanırken, varoluşçuluk insanın varoluşsal durumunu anlamaya yönelik bir perspektif sunmaktadır.³² Bu iki bilimsel disiplin bir anlamda birleşerek anlam dünyasında yeni bir boyutun kapılarını aralamıştır. Bu sayede kişisel deneyimlerin yanında dilin yapısal özelliklerini, varlığın ve varoluşun niteliklerini sosyo-kültürel açıdan anlama çabası ortaya çıkmıştır.

Hermenötik yöntem, bir metni veya sembolü anlamak için bir dizi adımı içermektedir. İlk adım, metni dikkatlice okumaktır. Metni yorumlamadan önce, içeriğin ve yapının tam olarak anlaşılması gerekmektedir. Daha sonra, metnin içerdiği kavramları ve sembolleri çözümlenmek için tarihi, kültürel ve dilbilimsel bağlamlar incelenmektedir. Bu bağlamlar, metnin yazıldığı dönem, yazarın arka planı, kültürel normlar ve dilin evrimi gibi unsurlar gözetilerek analiz edilmektedir.³³ Her şeyden önce hermenötik yöntem metnin yazarının niyetini anlamayı hedeflemektedir. Zira yazarın niyeti, metnin anlamını ortaya çıkarırken en önemli faktörlerden biridir. Bununla birlikte, hermenötik, tek bir "doğru" yorumun olmadığını savunmaktadır ve dolayısıyla okuyucuları farklı yorumlara yönlendirebilir ve/veya yorumlar zamanla değişebilir.³⁴ Bu nedenlerle, hermenötik yaklaşımda yorumların ve anlayışların sürekli ve değişken bir süreç olduğu vurgulanmaktadır. Hermenötik yöntemin öznel-lik taşıması, yöntemin nesnel olmadığı ve bu yüzden bilimsel açıdan sorunlu olduğu şeklinde eleştirilere maruz kalmasına neden olmuştur. Söz konusu eleştirilerin, en nihayetinde akıl ve bilimi tek ölçüt sayan modernite paradigmasıyla yoğrulan Aydınlanmacı ve pozitivist anlayışın bir sonucu olduğunu söylemek mümkündür.³⁵

Gelişen iletişim teknolojileri ve küreselleşme, hermenötik yaklaşımın daha da önemli hale gelmesini sağlamıştır. Farklı kültürlerden, dillerden ve dene-

²⁹ Lütfü Şimşek, *Sosyal Bilimler ve Felsefe*, İstanbul, 2011, Kitap Yayınevi, s. 155.

³⁰ Edibe Sözen, *Söylem*, İstanbul, 2017, Profil Kitap, s. 69.

³¹ Celal Yıldırım, *Felsefe Sözlüğü*, Ankara, 2004, Doruk Yayıncılık, s. 98.

³² Jeanrond, a.g.e., s. 117-118.

³³ Burhanettin Tatar, *Hermenötik*, İstanbul, 2004, İnsan Yayınları, s. 24-26.

³⁴ Burhanettin Tatar, *Felsefi Hermenötik ve Yazarın Niyeti*, Ankara, 1999, Vadi Yayınları.

³⁵ Mevlüt Altıntop, *Küreselleşme ve Postmodernizmin Paradoksal Döngüsü*, İstanbul, 2020, Kitap-yurdu Doğrudan Yayıncılık, s. 113-114.

yimlerden gelen insanlar arasındaki iletişimde, anlama ve yorumlama süreci karmaşık hâle geldiği bir gerçektir. Hermenötik, bu karmaşıklığı ele almak ve farklı perspektifleri anlamak için değerli bir araç sağlamaktadır. Sonuç olarak, bugün insanlığın sahip olduğu farklılıkları anlamayı sağlayan bir yöntem olan hermenötik, her ne kadar öznel-nesnel sorunsal bağlamında eleştirilse de, metinlerin, sembollerin ve iletişim biçimlerinin anlaşılmasına yönelik son derece işlevsel ve faydalı bir sosyal bilim yöntemidir.

1.4. İdeoloji

İdeoloji kavramının izleri modern öncesi döneme kadar sürülebilse de, teorik içeriği ve pratik biçimi açısından bugün kullandığımız şekline modernite ile kavuşmuştur. Daha net bir tarih vermek gerekirse, on sekizinci yüzyılın sonlarına doğru gerçekleşen Fransız İhtilali önemli bir köşe taşıdır.³⁶ Sol/sosyalist düşüncenin en önemli kurucu ismi olan Karl Marx'ın (1819-1883) liberal kapitalist sistemi mahkûm etmeye yönelik oluşturduğu metinlerde ideoloji kavramını siyasi açıdan kullanımından sonra sert ve nispeten olumsuz bir anlam kazanmıştır. Uzun süre karşıt düşünceyi eleştirmek için kullanılan ideoloji kavramı üzerindeki negatif anlamsal uzam, postmodern düşüncenin etkisini arttırdığı 1960'lı yıllarla birlikte değişime uğrayarak siyasi, sosyal ve ekonomik alanlarda yapılan analizlerde kullanılmaya başlanmıştır.³⁷ Bütün bunlara karşın bugün özellikle sol çevrelerde Marx'ın yaptığı kavramsallaştırmaların etkisinin devam ettiği görülmektedir. Kendisini sol/sosyalist ideolojiye nispet eden İletişim Yayınları'nın ortaya koyduğu çalışmalara bakıldığında, söz konusu ideolojinin izlerini görmek mümkündür. Gerek yayın listesindeki çalışmaların gerekse içeriklerde kullanılan dilin nitelikleri bu durumu açıkça göstermektedir.

1.5. Kitabın Gösterdiği

Kitap, bilginin kadim taşıyıcısı olduğu kadar etkisini hâlâ sürdüren en eski kitle iletişim aracıdır. İnsanı harekete geçirici bu iki özelliği nedeniyle egemen güçler tarafından tarih boyunca bir tehdit olarak algılanmıştır. Birçok tarihi kaynak kitap karşıtlığını ve bu amaçla yapılanları ortaya koymaktadır. Bu kayıtlar yakılan, yıkılan, yok edilen kütüphanelerin anlatılarıyla doludur.³⁸ Kitap, tarihsel süreç içinde sansüre uğramış, yasaklanmış, gizlenmiş, yakılmış veya farklı yollarla tahrip edilmiştir fakat ne etkisini ne de cazibesini kaybetmiştir. Günümüzde de tüm teknik, teknolojik gelişmelere rağmen düşünsel alanın ve iletişim uygulamalarının en önemli araçlarından biridir. Hatta klasik/matbu şeklinin yanında dijital (yazılı/sesli) biçimiyle de yoluna devam etmektedir.

³⁶ Mevlüt Altıntop ve Gökhan Bak, "Medya, Kamuoyu ve İdeoloji", Ed. Ayşe Çatalcalı Ceylan & Salih Batal, *Sosyal ve Beşerî Bilimlerde Uluslararası Araştırma ve Derlemeler-Cilt II* Ankara, 2023, Serüven Yayınevi, s. 6.

³⁷ Andrew Heywood, *Siyasi İdeolojiler*, Çev. Ahmet Kemal Bayram, Özgür Tüfekçi, Hüsamettin İnanç, Şeyma Akın & Buğra Kalkan, Ankara, 2010, Adres Yayınları, s. 23-28.

³⁸ Lucien X. Polastron, *Kitap Yakmanın Tarihi*, Çev. Aziz Ufuk Kılıç, İstanbul, 2015, Everest Yayınları.

Geçmişte kitapların tehlikeli veya faydalı kabul edilmesi içinde yer verilenlerle, yazılanlarla ilgilidir. Daha doğrusu, esas mesele kitapta yazılanların okuyanlar üzerinde bırakacağı etki ve bu etkinin hayat içinde egemen güçlerin aleyhine olan tezahürleridir. Aksi durumda bir süs objesi veya en fazla bir fantezi aracı olabilir. Nitekim kitap içindekilerden, yazılanlardan soyutlandığında bir nesneye dönüşür. Bu nesnenin diğer bileşeni olan kapak, tarihsel olarak kitabı dış müdahalelerden korumaya ve kitabın müstakil biçimde durmasını sağlamaya yönelik görece sayfadan daha kalın ve sağlam iki katmandan ibarettir. Modern basım tekniklerinden önce cilt olarak tanımlanan kapaklar zaman içinde estetik algıya ve imkânlarla göre farklı görünüşler kazanmıştır.³⁹ Orta Çağ'dan itibaren kitap kapakların önemi giderek artmış ve kitap üretiminin içinde ciltçilik adıyla bir iş dalı hâline gelerek loncası dahi kurulmuştur.⁴⁰ Kapak yapımında, ilk başlarda ahşaptan faydalanılırken sonraları altın ve gümüş plakalar, inci ve yakut gibi değerli taşlar ve oyma işlemler kullanılmıştır. Avrupa'da kitapların deri ile ciltlenmesi Haçlı Seferleri'yle etkileşime girdiği Doğu etkisiyle ortaya çıkmıştır.⁴¹ İslam dünyasında ise Avrupa'daki uygulamaların teknik olarak farklılıkları bulunan ciltçilik minyatür ve tezhip gibi diğer zanaat dallarının da katkısıyla kendine has bir sanat dalı olacak kadar ileri gitmiştir.⁴²

Modern basım teknikleri bu sanat dallarını işlevsiz hâle getirdiği gibi, klasik bir sanat olan ciltçiliği de farklı bir boyuta taşımıştır. Yirminci yüzyıl ile birlikte hızlı bir ivme kazanan modernite eleştirileri arasında, modernitenin birçok alanda olduğu gibi sanat alanında da büyük bir yıkıma neden olması yer almaktadır. Bunlardan biri de, sanat ürünlerinin teknoloji sayesinde hızlı ve zahmetsizce kopyalanarak yeniden üretilebilirliğinin, o ürünün sanatsal değerinin kaybına yol açtığı⁴³ şeklindedir. Bu eleştirinin dolaylı olarak işaret ettiği sanatlardan biri de kuşkusuz modern üretim tekniklerinden nasibini alan cilt, yani kitap kapaklarıdır. O eski el emeği ve özenli işçilik kalmamıştır ve değişim devam etmektedir. Yirminci yüzyılın ortaları siyasi, ekonomik ve sosyal açıdan köklü değişimlere sahne olmuştur. Bu durum yaşam içindeki her şeyde olduğu gibi kitap dünyasını da etkilemiştir. Teknik açıdan birçok değişikliğe rağmen sayfalardan oluşan kitabın iç kısmı tarihselliğini korumaktadır fakat kapaklar artık geçmişteki gibi sanat eseri ya da sadece kapak olmaktan çıkmıştır. Bu yeni dönemde kitap kapakları her şeyden önce kapitalist anlayışa uygun biçimdedir⁴⁴ ve kapaklar kitabı cazip hâle getirerek satışı etkileyecek bir form olarak karşımıza çıkmaktadır.⁴⁵ Artık, Marshall Mc-

³⁹ Albert Labarre, *Kitabın Tarihi*, Çev. Işık Ergüden, Ankara, 2012, Dost Kitabevi Yayınları, s. 108-125.

⁴⁰ A.e., s. 97.

⁴¹ A.e., s. 38.

⁴² Johannes Pedersen, *İslam Dünyasında Kitabın Tarihi*, Çev. Mustafa Macit Karagözoğlu, İstanbul, 2013, Klasik Yayınları, s. 109-124.

⁴³ Walter Benjamin, *Teknik Olarak Yeniden-Üretilirlik Çağında Sanat Yapıtı*, Çev. Gökhan Sarı, İstanbul, 2015, Zeplin Kitap, s. 12-17.

⁴⁴ Edward W. Said, *Kültür ve Emperyalizm*, Çev. Necmiye Alpay, İstanbul, 2016, Hil Yayın, s. 15.

⁴⁵ Kaplan, a.g.e., ss. 1574-1589.

Luhan'ın (1911-1980) "araç mesajdır" söyleminin net bir göstergesi olarak kitap kapakları mesaj ileten bir iletişim aracıdır. Kitap kapaklarında yazar ve daha çok yayıncıya göre farklı mesaj formları uygulanabilmektedir. Farklı konu ve kavramlar siyasi ve sosyal göndermeler bağlamında kullanılmaktadır ve ideoloji bunların başında gelmektedir. Dolayısıyla, bir iletişim mecrasına dönen kitap kapakları ideolojik bir propaganda aracıdır ve bu yönüyle son derece güçlü birer göstergedir.⁴⁶

2. İletişim Yayınları'nın Kitap Kapaklarının Göstergebilimsel Analizi

Göstergebilim 1950'lerle birlikte sosyal bilimlerin farklı alanlarına kullanılmaya başlanmıştır. Araştırma konusuna ya da alanına oluşan göstergebilimin alt dalları işleyiş açısından göstergebilimin temel mantığını kullanmaktadır. Bununla birlikte araştırma konusu ve alanına göre bazı spesifik araştırma yöntemleri geliştirilmiştir. Bu bölümde, onlardan biri olan Roland Barthes'in düz anlam-yan anlam karşıtlık ilişkisi kullanılmıştır. Analize geçmeden önce İletişim Yayınları ve yayın politikası hakkında bilgi verilmiş ve arkasından seçilen kitap kapaklarının görsel analizi yapılmıştır. Bu yöntemle yayınevinin siyasi/ideolojik kimliği ile seçilen görsellerin yapılan analizi arasında ilişki olup olmadığı ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Bölüm içindeki nicel veri, tablo, şema ve grafik gibi görsellerin oluşturulmasında MAXQDA programından faydalanılmıştır.

2.1. İletişim Yayınları ve Yayın Politikası⁴⁷

Aşağıdaki bilgiler İletişim Yayınları'nın internet sitesinde yayınevi hakkındaki eklenen verilerine dayanmaktadır. Yayınevinin tam kuruluş tarihi verilememekle birlikte 1980 darbesiyle başlayan askeri rejimin sonları denilmektedir. Darbe sonrası ilk seçimin 6 Kasım 1983 tarihinde yapıldığı⁴⁸ gerçeğinden hareketle aynı yıl kurulduğu varsayılabilir.

İlgili sayfada yazılanlara göre yayınevinin kurucu kadrosu darbe yönetimiyle sorunludur. Darbe öncesi iktidar ile de problemleri vardır. Yayınevi kurucuları darbe yönetiminin onay verdiği kişi ve kurumların ülke sorunu çözemeyeceğine kanidir. Esas sorun, halkına üstenci bakan kurumsallaşmış iktidar anlayışıdır ve bu anlayış devam ettiği sürece ülkede ne sivilleşme ne de demokratikleşmeden bahsetmek mümkün gözükmemektedir. İletişim Yayınları bu süreci tersine çevirmek için geliştirilen bir projedir. "Özgürleşme ve özerkleşme yolunda öğretici, konuşmaktan çok konuşuran bir anlayışı benimsemiş" bir kurumdur.

⁴⁶ Genelde kitap ve özde kitap kapakları sosyal medya ile çok daha farklı bir anlayışın "göstergesi" hâline gelmiştir. Konvansiyonel medya döneminin kitle iletişim araçlarından farklı olarak, bir yeni medya mecrası olan sosyal medyanın interaktiflik ve hipermetinlik özellikleri nedeniyle gösterge artık çift yönlü ve çok katmanlıdır. Yeni medyanın her kullanıcıyı tüketici olmasında, aynı zamanda üretici pozisyonunda olmasını sağlaması (asıl) göstergenin anlam ve işlevselliğini farklılaştırmıştır. Sonuç itibarıyla, kendine ait bir gösterge uzamı olan kitabın, kullanıcı tarafından sosyal medya uygulamaları üzerinden yüklenen bir "görseli" ile yeni bir gösterge hâline dönüştüğünü görmekteyiz. Bu yeni duruma Jean Baudrillard'ın (1929-2007) "Simülasyon ve Simulakr" kavramsallaştırmasından mülhem "göstergenin göstergesi" ya da "dolayımlanmış gösterge" denilebilmesi mümkündür.

⁴⁷ İletişim Yayınları'yla ilgili bilgiler yayınevinin internet sitesindeki hakkımızda sekmesinden alınmıştır: Neden "İletişim" var? | İletişim Yayınları | Okumak İptiladır Müptelalara Selam! (iletisim.com.tr).

⁴⁸ Haldun Özen, *Entelektüelin Dramı*, Ankara, İmge Kitabevi, 2002, s. 96.

1984 yılında “popüler bir sol haber dergisi” olarak YeniGündem çıkarılmaya başlanmıştır. İlk başlarda 15 günlük, 1986 yılından itibaren haftalık çıkarılmıştır. YeniGündem 1988 yılında yayınına son vermiştir.

YeniGündem yayınevinin tek dergisi değildir. 1984 yılında aylık “popüler-sol gençlik dergisi Gençlik ve Toplum”, “aylık sinema kültürü dergisi Videosinema”, “1983’ten 2003’e kadar aylık” yayınlanan araştırma dergisi Tarih ve Toplum (Yeni Yaklaşımlar) 2003’ten sonra “6 aylık akademik bir dergi” olarak yayınına devam etmiştir. Ayrıca 1991 yılında çok kısa süre çıkarılan “haftalık mizah dergisi Nankör” de yayınevinin süreli yayınlar listesinde.

İletişim Yayınları internet sitesinde, “Bu dergiler filosu, İletişim’in kuruluşunda önüne koyduğu etkili, yaygın, popüler yayıncılık hedefine uygundu.” şeklinde tanımlanmaktadır.

YeniGündem’in kapanmasının kendileri için bir dönüm noktası olduğunu belirten yayınevi, bu tarihten sonra (1988-1989) esas olarak kitaplara yönelerek “daha ‘oturaklı’, daha uzun soluklu, daha kalıcı olmasını hedeflediği bir yayın faaliyetine” başlamıştır.

Yayınevi yeni yayıncılık faaliyetini ansiklopedik yayıncılık şeklinde nitelendirmektedir. Seri ve ciltler hâlinde çıkarılan bu eserlerin çoğunluğu yayınevinin kuruluşundan sonra ilk beş yıllık dönemde yayınlanmıştır. Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Tanzimat’tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi ve bunlara ek Yüzyıl Biterken (1995), Çağdaş Liderler Ansiklopedisi (1986), Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi (1988), Atlaslı Büyük Uygarlıklar Ansiklopedisi (çeviri-1986’dan beri), Eski Anadolu ve Trakya, Türk Dış Politikası (2001) ve son olarak Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce bu eserlerin isimleridir. Ayrıca ansiklopedik bilgiyi daha kullanışlı hâle getiren Cep Üniversitesi serisi, ansiklopedik sözlük ve bilişim alanına yönelik Bilgisayar Kültürü Ansiklopedisi bulunmaktadır. Yayınevi bu eserleri “modern Türkiye hakkında bütünsel ve kapsamlı bir başvuru kaynağı” olarak nitelendirmektedir. Kendine has bir konumu olan bu eserler “kapsadıkları konuları, o konuda uzmanlaşmış kişilerin eleştirel, analitik değerlendirmeleriyle sunan bir anlayışla” hazırlandığı savunulmaktadır. Yayınevine göre bu eserler, “Bilgi”yi, kuru bir veri dökümü olarak değil, nesnel bir çerçeve içinde tartışmaya sunan yorumlarla” vermektedir. Bu eserler, “İletişim Yayınları’nın kuruluş felsefesine uygun biçimde eleştirel yaklaşan ve demokrasi kültürüne katkı sunmayı amaçlayan” yayınlardır.

İletişim Yayınları’nın ansiklopedik ve akademik eserlerin yanında edebiyat, sosyal bilim ve düşünsel alanlarda da önemli yayınları bulunmaktadır. Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Oğuz Atay, “bilinen sağ-sol şemasına oturmayan kendine mahsus düşünce adamı Cemil Meriç” ve Türkiye’nin uluslararası arenada önde gelen sosyologlarından Şerif Mardin’in eserleri topluca yayınlanmıştır. Anı, gayri resmî tarih, popüler tarih, sosyal tarih, politika, sanat, dünya klasikleri ve modern Türk edebiyatı örnekleriyle geniş bir yayın yelpazesine sahip olan yayınevinin eserlerine bakıldığında büyük çoğunluğunun telif eser olduğu görülmektedir. Türkiye şartlarında bunun önemli bir detay olarak altını çizilmesi gerekmektedir.

İletişim Yayınları'nın bir başka yayıncılık alanı da araştırma-inceleme adı altında yayınlanan kitaplardır. Bu çalışmaya da konu olan araştırma-inceleme dizisi yayınevinin iddiasına göre “modern Türkiye'nin siyasal, toplumsal, iktisadi, kültürel mutlaka el atılması gereken bir kitaplıktır.” Yayınevi iddiasını şöyle devam ettirmektedir: “İletişim Yayınları, salt 12 Eylül 1980 rejiminin ve 1980 sonrası altüst oluşun sorunlarıyla baş etme kaygısıyla kurulmamıştı. Toplumun özgürleşme imkânlarına ilişkin potansiyellerle ve bunun önündeki daimî ve köklü engellerle ilgili endişelere dayanıyordu. Bunun bir parçası olarak, ‘dünyada olup bitenlere’ vâkıf olma, Türkiye'yi ‘dünya bilgisi’ çerçevesinde düşünme çabasını paylaşmayı hedefliyordu.”

2.2. İletişim Yayınları'nın Yayın Politikası Analizi

Bu çalışmada, yukarıya eklenen ve yayınevinin bir nevi vizyon/misyon belgesinin özeti sayılabilecek bilgilerin kitap içeriklerinden bağımsız olarak kitap kapaklarına yansıyor yansımadağı gösterilmek istenmiştir. Burada İletişim Yayınları'nın yayın politikası açısından birkaç şeyin altını çizmekte fayda bulunmaktadır:

1. Yayınladığı eserlerin isimlerinde “sol” ideolojiyi benimsediğini gösterecek kullanacak kadar “solcu” olan yayınevinin yayın politikasının birkaç döneme ayrıldığı görülmektedir. Daha çok süreli yayınların olduğu ilk dönemde “popüler yayıncılığa” önem verilmiştir. Her ikisi de Batı menşeli olan popüler (olan) ile sol/sosyalist ideoloji ilişkisinin Batı'da Kültürel Çalışmalar ekolü dışında pozitif yorumlanmadığı açıktır. Kendisini sol/sosyalist ideolojiye nispet eden ve düşünceye dayalı bir alanda üretim yapan bir kurumun popüler olanla kurduğu pozitif ilişki ayrıca tartışılmalıdır.

2. Ansiklopedik bir yayıncılığın benimsendiği ikinci dönemde, yayınevine göre “daha oturaklı ve kalıcı yayınlar” yayın listesine alınmıştır. Bu durumda ilk dönemde savunulan fikirlerin anlamı ve geçerliliği tartışmaya açık hâle gelmektedir. Diğer yandan bilginin niteliği ve mahiyeti açısından ansiklopedik yayınların içeriğinin sol/sosyalist ideolojiyle ilişkisi de ayrı bir değerlendirme konusudur.

3. Üçüncü dönemde ise, eser ve yazar isimlerine bakıldığında, her ne kadar düşünsel derinliğiyle öne çıksa da, daha çok popüleritesi yüksek olanın tercih edildiği bir yayıncılığın benimsendiği görülmektedir. Bu durumda sol söylemin popülerite ekseninde satış adedine kurban edilip edilmediği ortaya koyulmalıdır.

4. İletişim Yayınları'nın internet sitesinde yayınevinin logosunun oluşumunda, daha sonra Yeşiller Hareketi'ne evrilen Alman Yeni Sol hareketinden etkilenildiği belirtilmektedir. Adı tam konulmamış olsa da bu detay, İletişim Yayınları'nın Yeni Sol söylemi benimsediği şeklinde yorumlanabilir. Dolayısıyla Yeni Sol'a dair yapılan eleştirilerin de muhatabı konumundadır.

2.3. Kitap Kapaklarının Göstergebilimsel Analizi

Bu bölümde yukarıda yayın politikası ele alınmış olan İletişim Yayınları'nın son on yıl içinde basılmış kitapları arasından beş tanesi seçilerek (Tablo 1) göstergebilimsel analizi yapılmıştır. Analizlerde Roland Barthes'ın düz an-

lam-yan anlam göstergebilimsel çözümlene yöntemi kullanılmıştır. Kitapların seçiminde dikkat edilen hususların ilki, kitapların kent (şehir) ve konut (bina) konulu olması, ikincisi, görsellerin gündelik hayatın akışı içinde ve bir anlamda kurgulanmadan çekilmiş imajı vermesi ve üçüncüsü ise, kapaktaki görsel ile kitap isminde mevcut (sağcı olarak konumlandırılan) iktidara karşı kullanılan söylemin açıkça görülebilmesidir. Burada analizi yapılan kitap kapaklarının, kitap içeriğinden bağımsız olarak yapıldığı altı çizilmesi gereken detaydır. Dolayısıyla doğrudan kitap kapaklarının göstergebilimsel açıdan ne demek istediğinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.

Tablo 1: Çalışmada Analizi Yapılan Kitaplar⁴⁹

Ad	Alt Başlık	Yazarı	Yayın Yılı	ISBN
Çılgın Projelerin Ötesinde	TOKİ, Devlet ve Sermaye	Havva Ezgi Doğru	2021	9789750531071
Fatih-Başakşehir	Muhafazakâr ⁵⁰ Mahallede İktidar ve Dönüşen Habitus	İrfan Özet	2019	9789750526497
"Mış Gibi Site"	Ankara'da Bir TOKİ-Gecekondu Dönüşüm Sitesi	Tahire Erman	2016	9789750518904
Milyonluk Manzara	Kentsel Dönüşümün Resimleri	Kolektif ⁵¹	2013	9789750511752
Bomonti	Kentsel Dönüşüm ve Mekânın Belleği	Kolektif ⁵²	2021	9789750530692

Çalışma için seçilen beş kitabın içeriğine bakılmamış, tümüyle kapaklarda işlenen düşünceler araştırılmıştır. Bunun başlıca nedeni, içeriklerine bakılmasa bile kitap kapağı yoluyla muhataplara doğrudan verilen mesajın niteliği ve mesaj aktarımındaki başarıya odaklanma isteğidir. Burada öne çıkan husus, kapak

⁴⁹ Kaynak: <https://iletisim.com.tr>

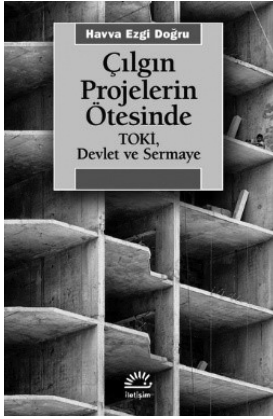
⁵⁰ Muhafazakârlık sözcüğünün Türk Dil Kurumu sözlüğündeki karşılığı "Mevcut toplumsal düzeni, düşünceleri ve kurumları değiştirmeden olduğu gibi korumak isteyen kimse, tutucu" şeklindedir. Muhafazakâr sözcüğünün teknik olarak yer aldığı birçok sözlükte olduğu gibi bu tanımda herhangi bir ideolojik ilişkilendirme bulunmamaktadır fakat literatürde genel olarak geleni önemseyen sağ söylem (sağcılık) ile ilişkilendirildiği görülmektedir. Türkiye'de İletişim Yayınları gibi sol ideolojiyi benimseyen yapılar bu ilişkilendirmeyi daha ileri götürerek, muhafazakârlığı (Türk muhafazakârlığını) din (İslam) ve gelenek eksenli yerel değerleri önceleyen anlayışla özdeşleştirmektedir. Söz konusu ilişkilendirme Cumhuriyet'in kuruluşuyla başlatılmakta ve Fransız Devrimi'nden mülhem Cumhuriyet'i kuranlara devrimci sıfatı verilmektedir. Fransız Devrimi'nin karşısında duran kral yanlıları ise Osmanlı İmparatorluğu'nun devamlılığını savunanlarla ilişkilendirilmektedir. Bu tasnife göre sol ve sağ düşünce doğal konumunu almış demektir. Sol devrimcilikle anılırken, sağ ile anılan muhafazakârlık ise mevcudu koruyan olarak tasnifteki yerini almaktadır. Bu kategorizasyonun benzeri İletişim Yayınları'nın *Modern Siyasi Düşünce Tarihi* serisinin beşinci cildini oluşturan Muhafazakârlık adlı eserde de rahatlıkla görülebilir. (Bknz.: İsmet Akça ve diğerleri, Muhafazakârlık. İstanbul, İletişim Yayınları, 2006.)

⁵¹ Semih Akşeker, Cihan Aktaş, Hakan Bıçakçı, İhsan Bilgin, Gaye Boraloğlu, Tanıl Bora, Funda Şenol Cantek, Haydar Ergülen, Alev Erkilet, Özgür Sevgi Goral, Pınar Ögünç, Jean-François Pérouse, Mine Söğüt, Özcan Yurdalan, Turgut Yüksel.

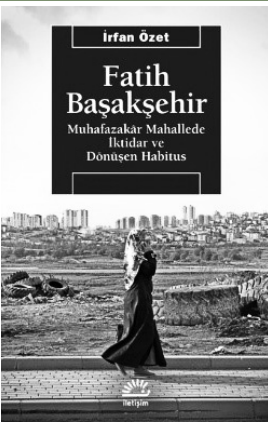
⁵² Çağlayan Kovanlıkaya, Derya Fırat, Egemen Yılmaz, Şükrü Aslan, Aylın Dikmen Özarslan

görsellerinde gerçek fotoğrafların kullanılmasıdır. Bu önemli bir detaydır çünkü kurgu ya da tasarım yerine gerçek görselin kullanılmış olması güven ve inanırılığı üst seviyeye çıkarmaktadır. İletişim Yayınları'nın elini güçlendiren bu durum, kitabın başarılı bir propaganda aracı olarak kullanılmasına yol açmış mıdır sorusu yanıtlanmayı beklemektedir. Bu çalışma, yukarıdaki sorunun cevabını vermek için yetersiz olmakla birlikte bir başlangıç olarak değerlendirilebilir.

Tablo 2: Çılgın Projelerin Ötesinde

Gösterge	Gösteren:	Gösterilen:
 <p>Kapak: Suat Aysu Kapak Fotoğrafı: Hüseyin Türk</p>	<p>“Çılgın Projelerin Ötesinde” şeklindeki kitap ismi.</p>	<p>Kapakta ilk göze çarpan mevcut iktidarın “çılgın proje” söylemine yapılan göndermedir. Hemen arkasından eklenen “Ötesinde” sözcüğü ise kapaktaki negatifflik yüklü görsel ile ilişkilendirilerek, aslında, çılgın projelerin anlatıldığı gibi olmadığı iması yapılmaktadır.</p>
	<p>“TOKİ, Devlet ve Sermaye” şeklindeki alt başlık.</p>	<p>Bir devlet kuruluşu olan TOKİ üzerinden devlet ile sermayenin işbirliği yaptığı ima edilmektedir. Bu işbirliği kitap ismi ve negatifflik yüklü görsel ile birlikte okunduğunda iktidar açısından olumsuz algının pekiştirildiği görülmektedir.</p>
	<p>İnşaat hâlindeki metruk görünümlü bina.</p>	<p>Mevcut iktidarın yönetiminin eksik, terk edilmiş ve ilgisiz olduğuna yönelik mesaj verilmektedir. Dolayısıyla çılgın proje söylemden ibarettir, ötesi bambaşkadır.</p>
	<p>Fotoğrafın tamamında kullanılan gri renk.</p>	<p>Suluk bir renk olan gri ile muhatabın zihninde negatif bir algı oluşturulmaktadır. Gri rengi buradaki kullanılış şekliyle olumsuzluk taşıırken görseldeki sivasız duvar, oturan insan, dağınık malzemeler gibi detaylarla birlikte çaresizlik içermektedir.</p>
	<p>Çok katlı inşaatın orta katlarının birinde sırtını duvara dayayarak oturan insan.</p>	<p>Bitmemiş bir inşaat (muhtemelen orada işçi olarak bulunan) yorgun görünen insan figürüyle şartlar altında ezilen vatandaşın gönderme yapılmaktadır. Çok katlı bir binada katlar arasında kalmış insan görüntüsü de bu göndermeyi desteklemektedir. Ayrıca katlar arasında kalmış bir insan figürüyle, sistemin çarkları arasında sıkışmış çaresiz bireye gönderme yapıldığını söylemek mümkündür.</p>
<p>Kaba inşaat hâlindeki katlarda dağınık duran inşaat malzemeleri.</p>	<p>Kapağı, bütün olarak değerlendirdiğimizde iktidarın ciddi ve düzenli olmadığı ima edilmektedir.</p>	
<p>Bitmemiş, gri renkli, dağınık bina görüntüsünün kitap ismiyle birlikte okunduğunda iktidarı sembolize ettiği görülmektedir. Fotoğraftaki yarım kalmış köhne bina görüntüsü üzerinden iktidarın önemli icraatlarının propagandasını yapmak için üzerinde sıkça durduğu “çılgın proje” söylemi ilişkilendirilerek bu projelerin gerçek yüzünün anlatıldığı gibi olmadığı mesajı verilmektedir. Ayrıca iktidarın sermaye ile kurduğu çıkara dayalı ilişkiye yapılan göndermeyle söylem sertleştirilmiştir.</p>		

Tablo 3: Fatih-Başakşehir

Gösterge	Gösteren:	Gösterilen:
 <p>Kapak: Suat Aysu Kapak Fotoğrafı: Mehmet Kaçmaz</p>	<p>"Fatih-Başakşehir" şeklindeki kitap ismi.</p>	<p>İstanbul'un muhafazakâr yoğun nüfusu ile anılan iki ilçesi vurgulanmaktadır. Muhafazakârlık açısından sembol olan bu iki ilçenin bazı farklı yönleri önemlidir. Fatih, sahip olduğu kimliği (alışılmış muhafazakâr) Osmanlı döneminden bu yana devam ettiren tarihi bir ilçedir. Başakşehir ise kente göç sonrası oluşmuş bir ilçe olarak oldukça yenidir fakat bu dönemde oluşan diğer yerleşim yerlerinden bazı farklılıkları bulunmaktadır. Öncelikle kente göç sonrası gecekondulu veya çarpık kentleşme biçiminde oluşan diğer ilçelerden farklı olarak alt yapı ve üstyapısıyla düzenli bir kentleşme örneği sergilemektedir. İkincisi, burada ikamet edenler ekonomik açıdan varlıklı, ticari açıdan iş yapabileceği kapasitesi yüksek, nispeten okumuş ve yurt dışı tecrübesi olan insanlardır. Bu başlık ile sosyo-kültürel açıdan alışılmış muhafazakâr tipolojinin dışına çıkan bir kesimin varlığına vurgu yapılmaktadır.</p>
	<p>"Muhafazakâr Mahallede İktidar ve Dönüşen Habitus" şeklindeki alt başlık.</p>	<p>Sosyolojik açıdan önemli kavramları (özellikle mahalle ve habitus) içeren alt başlık, muhafazakâr kesimin iktidar eliyle ekonomik açıdan sağladığı kazanımlar sonucunda geçirdiği dönüşüme işaret edilmektedir.</p>
	<p>Boş arazi ortasında inşa edilmiş çok katlı binalar.</p>	<p>İstanbul'un çevre ilçelerinde sıkça rastlanan bu durum kitap isminde işaret edilen muhafazakâr kesimle ilişkilendirilmektedir. Dolayısıyla, her ne kadar kentleşme ve sosyo-ekonomik açıdan pozitif bir değişim varmış gibi görünse de, aslında taşrallığın bu kesimin asıl kimliğini oluşturduğu ima edilmektedir.</p>
	<p>Cep telefonuyla konuşarak kaldırırında yürüyen tesettürlü kadın</p>	<p>Tesettür bir simge olarak kullanılarak kitap isminde işaret edilen muhafazakâr kesim netleştirilmektedir. Tesettürlü kadının elindeki cep telefonu bölgede yaşayanların sosyal statüsüne işaret edilmektedir. Soldan sağa doğru yürümesi sürecin devamlılığı anlamında yorumlanabilir. Arka plandaki çarpık kentleşme görüntüsü ile de muhafazakârların asıl kimliği olduğu düşünülen taşrallığa gönderme yapılmaktadır.</p>
	<p>Binaların inşa edildiği bölgenin boş kısımlarında çöp ve araba lastiği yığınları.</p>	<p>Muhafazakâr kesimin şehirleşme sürecinin sorunlu olduğu algısı oluşturulmaktadır. Ayrıca bu algı alt başlık sayesinde iktidar ile de ilişkilendirilmektedir.</p>
<p>Kitap isminde dikkat çekilen Fatih tarihi bir yerleşim yeridir ve muhafazakâr kimliği oldukça eskie, Osmanlı dönemine dayanmaktadır. Bununla birlikte Fatih günümüzde Türkiye'nin önde gelen tarikatlarından birinin merkezi konumundadır. Merkezi olması dolayısıyla belirli bir maddi getiriye sahiptir. Başakşehir ise 1990'lardan sonra gelişen hemen tamamının muhafazakârların yaşadığı yeni bir yerleşim bölgesidir. Buna bağlı olarak onu öne çıkaran birkaç özelliği daha vardır. Bunlardan ilki, Başakşehir'de ikamet eden kesimin refah seviyesinin muhafazakâr kesimin genelinden yüksek olmasıdır. İkincisi, bu refah seviyesinin getirisi olarak burada ikamet eden muhafazakâr kesimin ülke genelindeki muhafazakâr kesimden ayrışmasına yol açmıştır. Dolayısıyla Başakşehir mukimleri İstanbul'un muhafazakâr nüfuslu diğer yerleşime bölgelerinin mahalle tarzı yaşam biçimi yerine site/villa tarzı bir habitus oluşturmuştur. Üçüncüsü ise bu süreci destekleyen yerel ve ulusal muhafazakâr yönetimlerdir ve gösterge ile asıl vurgulanmak istenen de budur.</p>		

Tablo 4: "Mış Gibi Site"

Gösterge	Gösteren:	Gösterilen:
 <p>Kapak: Suat Aysu Kapak Fotoğrafı: Mehmet Kaçmaz</p>	<p>"Mış gibi Site" şeklindeki kitap ismi.</p>	<p>Geçmiş zaman kipi olan _miş kullanılarak bilinen-görülen geçmiş zamana değil de duyulan geçmiş zamana atıf yapılmıştır. Bu yolla, duyulan şeylerin nesnelliğinin spekülâtifliği üzerinden kurulan negatif anlam yüklenmiştir. Ayrıca bu kip ile masal diline gönderme yapılarak, site denilse de esasında site olmadığı ima edilmektedir. Bu anlam tırnak işareti içine alınarak da desteklenmiştir. Diğer taraftan halk arasında hoşlanılan şeyler için kullanılan "miş gibi" terkinbine gönderme yapılarak bir dil oyununa başvurulmuştur.</p>
	<p>"Ankara'da Bir TOKİ-Gecekondu Dönüşüm Sitesi" şeklindeki alt başlık.</p>	<p>Altı başlıkta TOKİ'nin inşa ettiği binalar gecekondu ile ilişkilendirilerek niteliksiz iması yapılmıştır. Bu ima, arka plandaki çok katlı ve estetik açıdan yetersiz olduğu izlenimi veren binaların görseli ile de desteklenmiştir.</p>
	<p>Çok katlı apartman tarzı binalar.</p>	<p>Fotoğraf çekilen açı göğe kapatacak şekilde planlanarak binaların yüksekliğinin görünümü kuvvetlendirilmiştir. Öte yandan fotoğrafta kaliteli yaşam alanı açısından herhangi bir detayın (estetik mimari, sosyal donatı, nitelikli peyzaj ve yeterince yeşil alan) bulunmadığı görülmektedir.</p>
	<p>Apartman tarzı çok katlı binaların etrafına çekilmiş tel örgü.</p>	<p>Fotoğrafta doğrudan dikkat çeken dikenli tel örgü çok güçlü bir sembolik etkiye sahiptir. Gerek dildeki kullanımı gerekse hayat pratiği içindeki uygulamaları açısından tel örgü negatif bir terkiptir. Ayrıca burada tel örgü üzerinden site hayatının sosyal hayattan ayrışmaya neden olduğu vurgusu yapıldığı söylenebilir.</p>
	<p>Tel örgülerin dışında birkaçı oturmuş, birkaçı ayakta konuşan geleneksel tarzda tesettürlü kadınlar.</p>	<p>Site dışında gündelik hayatına geleneksel tarzda hayatına devam eden bir kesim olduğu imajı verilmektedir. Bu görüntü tel örgülerin içindeki sterilize edilmiş hayatla tezatlık oluşturmaktadır.</p>
	<p>Biri ticari taksi, diğeri özel araç olmak üzere iki tane otomobil.</p>	<p>Gündelik hayatın içinde bir fotoğraf kullanılarak anlatı normalleştirilmiştir. Burada görülen araba modellerine bakıldığında araçların üst segment olmadığı görülmektedir. Bu durum site dışındaki toplumun sosyo-ekonomik konumu hakkında negatif bir vurgu olarak değerlendirilebilir.</p>
<p>İktidarın bir devlet kurumu olan TOKİ üzerinden niteliksiz şehirleşmeyi meşrulaştırarak kanıksattığı mesajı verilmektedir. Söz konusu niteliksizlik TOKİ-gecekondu ilişkilendirmesiyle bu kurumun ürettiği konut projelerinin, kara bir geçmişi olan gecekondu şehirleşmesinden farksız olduğu ima edilmektedir.</p>		

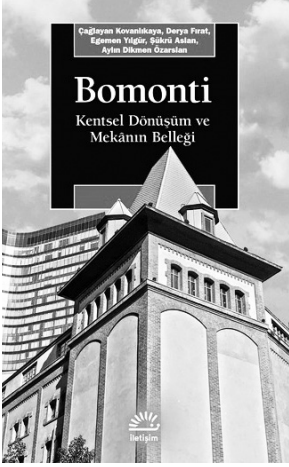

Tablo 5: Milyonluk Manzara

Gösterge	Gösteren:	Gösterilen:
 <p>Kapak: Suat Aysu Kapak Fotoğrafı: Mehmet Kaçmaz</p>	"Milyonluk Manzara" şeklindeki kitap ismi.	Gündelik hayatta manzaranın üstün niteliğine yapılan vurgu amacıyla kullanılan terkip, çok katlı binaların olduğu bir fotoğrafta kullanılarak oluşturulan tezatlık ile anlam kuvvetlendirilmiştir.
	"Kentsel Dönüşümün Resimleri" şeklindeki alt başlık.	Hem kitap ismi, hem de kullanılan fotoğraf bir arada alt başlık ile okunduğunda yüksek miktarda para ve kentsel dönüşümün ilişkilendirildiği görülmektedir. Böylece kentsel dönüşüm politikalarının mimarı mevcut iktidarın icraatlarına negatif algı yüklü bir gönderme yapılmaktadır.
	"Kentsel Dönüşümün Resimleri" şeklindeki alt başlık.	Alt başlıkta kullanılan "resimleri" şeklindeki çoğul kullanım dönüşüm uygulamalarındaki bu tür absürtlerin tek olmadığı ve içerikte başkalarının bulunduğu mesajı vermektedir.
	Çok katlı, kübik, betonarme binalar.	Tek tip yapılaşma ve niteliksiz şehirleşme kültürü öne çıkarılmaktadır. Bu kültür kentsel dönüşüm ile de ilişkilendirilerek kentsel dönüşüm adına yapılan tüm faaliyetlerin benzer şekilde olduğu izlenimi oluşturulmaktadır.
	Binaların etrafında otlanan koyunlar ve elinde değneğiyle çoban.	Kır hayatının göstergesi olan koyunlar ve onları otlatan çoban görüntüsünün dikkat çekilerek kent kültürüne yakışmadığı ima edilmektedir. Ayrıca burada yaşayan insanların geçmişlerindeki köylülüklerine gönderme yapılmıştır.
	Aynı karede buluşan kentsel ve kırsal görüntü.	Mevcut iktidarın kentsel dönüşüm adına milyonlar harcamasına rağmen kentsel dönüşümün kırsaldan farklı olmadığı mesajı verilmektedir.

Gündelik hayatın içinden bir absürtlük üzerinden mevcut iktidarın kentsel dönüşüm projesine mizahi ve alaycı bir eleştiri getirilmektedir. Milyonluk manzara söyleminin vurgusunu iki yönlü ele alınması mümkündür. İlki, bu kadar çok para yatırılan konutlardan dışarıya bakıldığında manzaranın son derece sakil oluşudur. İkincisi ise, dışarıdan bakıldığında milyonluk manzaranın kent-kır karmaşasına sahip olduğudur.

Tablo 6: Bomonti

Gösterge	Gösteren:	Gösterilen:
 <p>Kapak: Suat Aysu</p> <p>Kapak Fotoğrafı: Aylın Dikmen Özarslan</p>	<p>“Bomonti” şeklindeki kitap ismi.</p>	<p>İsmi, Osmanlı döneminde (1890) İsviçreli Bomonti kardeşlerin Şişli’de kurduğu bira fabrikasından alan semt üzerinden iktidarın da temsil ettiği toplumsal açıdan yoğun din referanslı kültüre gönderme yapılmaktadır.</p>
	<p>“Kentsel Dönüşüm ve Mekânın Belleği” şeklindeki alt başlık.</p>	<p>Mevcut iktidarın gündemden düşürmediği kentsel dönüşüme atıf yapılması ilk aşamadır. İkinci aşamada mekân ve bellek ilişkilendirilmektedir. Bu ilişkilendirme asıl başlık olan Bomonti’ye bir göndermedir. Çünkü fotoğrafta kullanılan fotoğraftaki eski bina, mekânın belleğine yani Bomonti’ye işaret ederken, kentsel dönüşüm eski binanın arkasında yer alan yeni binaya, yani belleğin bozulmasına işaret etmektedir.</p>
	<p>Fotoğraftaki Bomonti Bira Fabrikası Binası</p>	<p>Fotoğrafta Bomonti Fabrikası Binasına ön planda yer verilmesi onu görselin asıl unsuru hâline getirmektedir. Yapıldığı dönemin izlerini taşıyan tarihi binanın renk, geometrik detaylar taşıyan mimari ve doku bakımından estetik yönü çekim tekniklerinin de kullanılmasıyla daha da baskın hâle getirilmiştir.</p>
	<p>Fotoğraftaki mavi bina</p>	<p>Modern binanın, fotoğrafın asıl unsuru olan Bomonti Bira Fabrikası Binasının arkasında kalarak kadraja girmesi sağlanarak önemsizleştirilmiştir. Modern bina, Bomonti Bira Fabrikası Binası karşısında estetik açıdan yoksunluğu bariz şekilde ortadadır.</p>
<p>Göstergebilimsel açıdan son derece katmanlı olan kapakta ilk bakışta üç unsur göze çarpmaktadır. İlki, mevcut iktidarla ilişkilendirilen kentsel dönüşüm kavramı, dini ve milli refleksleri yüksek olduğu söylenen bir toplumda Batılı bir ailenin ismiyle anılan semt vurgu, üçüncüsü ise biri eski biri yeni iki bina karşılaştırılmasıdır.</p>		

2.4. Kitap Kapaklarının Kod Yakınlık ve Kod Kesişim Haritaları Analizi

Yukarıdaki analizler çalışmaya dâhil edilen kitap kapaklarının bazı ortak noktalar etrafında oluşturulduğunu göstermektedir. Kapaklarda şehir ve konut temalı gerçek fotoğrafların kullanılmış olması en öne çıkan ortak noktadır. Görsellerin üzerinde oynanmamış olması ya da tasarım ürünü olmaması var olan bir gerçeğin yansıtıldığına işarettir. Bir diğer ortak nokta, söz konusu kitapların geçtiğimiz on yıl gibi yakın tarihte basılmış olmalarıdır. Bu durum elde edilen verilen güncel olduğunu göstermektedir. Bunlarla birlikte ilk bakışta bariz olarak göze çarpan ortak noktalardan bir diğeri, kapaklarda kullanılan fotoğrafların renk ve perspektif açısından karamsar bir görünüme sahip olmasıdır. Bir başka ortak nokta, kapaklarda iktidarla ilgili yazılı ifadelerde eleştirel dilden ziyade ima yoluyla istihza içeren dilin kullanılmasıdır. Bu durum, muhalif söylem denildiğinde çözüme yönelik oluşan beklentinin öteki-leştirici bir söyleme indirgeniği göstermektedir. Tüm bu unsurlar göz önüne alındığında, kapakların görsel ve anlamsal açıdan benzediği anlaşılmaktadır. Buradaki benzerliği ortaya koyabilmek için MAXQDA programından faydalanılmış ve aşağıda listelenen kodlar oluşturulmuştur (Tablo 7). Kodların oluşturulmasında, kapak görsellerinin tümünde göze çarpan ilk unsurların neler olduğuna dikkat edilmiş ve buradan hareketle görsel ile kod arasında mantıksal bir ilişki kurulmuştur. Bu mantıksal ilişkiye göre oluşturulan kodlar aracılığıyla kitap kapaklarının düşünsel haritası çıkarılmaya çalışılmış ve analiz edilen kitap kapakları ile İletişim Yayınları'nın yayın politikasının yer aldığı metin arasında kurulabilecek ilişkinin daha isabetli yorumlanabilmesi amaçlanmıştır.

MAXQDA programı üzerinde oluşturulan kodlar çalışmaya dâhil edilen kapaklar üzerinde kodlandıktan sonra analiz edilen unsurun içerik ilişkileri ve etkileşimlerini görsel olarak sunan “kod yakınlık” ve “kod kesişim” haritaları oluşturulmuştur. Her iki haritalandırma yöntemi belirlenen sözcük veya kodların kullanım sıklığı üzerinden oluşturulmaktadır. Çizgilerin kalınlığı ilişkinin sıklığını ve dolayısıyla büyüklüğünü göstermektedir. Kod yakınlık haritası, analiz edilen unsurlarda ardışık gelen kodların ilişkisini ortaya koymaktadır. Örneğin bir metinde “anne” ve “ev” sözcüklerinin ardışık kullanımının sıklığı bu iki sözcük arasında bir ilişki olduğu anlamına gelmektedir.

Kod kesişim haritası ise analiz edilen unsurların kesişim oranları üzerinden ilişkilerini göstermektedir. Yine aynı örnekten gidersek, bir metinde “anne” ve “ev” sözcüklerinin aynı cümle veya anlam öbeğindeki kesişim sıklığının anlamsal bir karşılığı vardır. Belirlenen kod veya sözcükler haritada birbirine ne kadar yakın ise ilişki o kadar güçlü olmakta, bu kod veya sözcükler birbirinden uzaklaştıkça aralarındaki ilişki zayıflamaktadır. Bu yöntem sayesinde analiz edilen unsurları oluşturan zihniyetin düşünsel haritası görsel olarak ortaya çıkabilmektedir. Aşağıda kod yakınlık ve kod kesişim haritaları ile analizlerine yer verilmiştir.

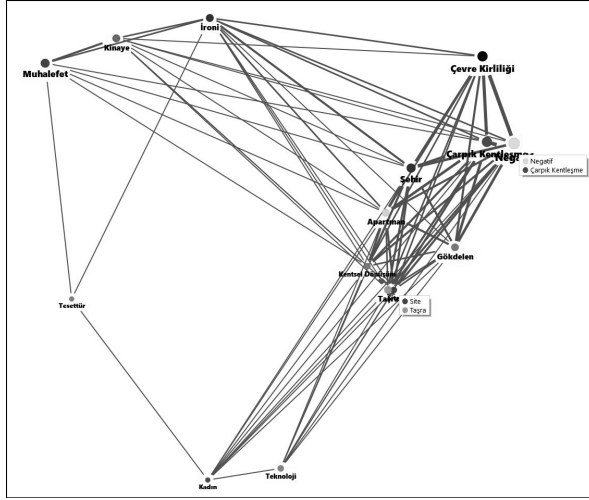
Tablo7: Görsellerin Analizinde Kullanılan Kodlar

S. NO	KOD	GÖRSELE GÖRE KURULAN MANTIKSAL İLİŞKİ
1	Apartman	Fotoğrafta çok katlı bina olması.
2	Şehir	Yerleşimin şehir merkezinde olması.
3	Taşra	Yerleşim yerinin kır/taşra niteliği taşıması.
4	Kinaye/İma	Başlıkta fotoğraftaki görüntünün uyumsuzluğuna gönderme yapılması.
5	İroni	Başlığın alaycı üslup içermesi.
6	Çevre Kirliliği	Fotoğrafta çöp bulunması ve peyzaj sorunu.
7	Muhalefet	Göstergenin bütününde muhalif bir üslup bulunması.
8	Kentsel Dönüşüm	Fotoğrafların kentsel dönüşümü içermesi veya hatırlatması.
9	Site	Fotoğrafların site içermesi veya hatırlatması.
10	Gökdelen	Fotoğrafların gökdelen içermesi veya hatırlatması.
11	Teknoloji	Fotoğraflarda teknoloji unsurunun bulunması.
12	Tesettür	Fotoğraflarda tesettürlü kadının bulunması.
13	Kadın	Fotoğraflarda kadın bulunması.
14	Çarpık kentleşme	Çevreyle uyumsuz, betonarme, sıkışık ve dikey mimariye sahip binalar.
15	Negatif	Fotoğrafların renk, perspektif, kadraj ve duygu açısından estetik ve sanatsal yönden yetersizliği.

Analiz sonrasında görsellerin tümünün kod yakınlık haritası aşağıdaki gibidir (Şekil-1). Bu haritaya göre en çok ilişki içinde olduğu görülen kodların “çarpık kentleşme”, “negatif” ve “çevre kirliliği” olduğu görülmektedir. Haritanın ortak göstergesinde bu üç kodun belirleyici olduğu olumsuzluğun hâkim olduğunu söylemek mümkündür. Bu durum söz konusu kodları bir anlamda merkeze taşımaktadır. Bu kodlara en yakın konumlanmış diğer kodlar yakınlık sırasına göre “şehir”, “apartman” “gökdelen”, “kentsel dönüşüm” “site” ve “taşra” şeklindedir. Konut ve şehir merkezli bu kodların yakınlığı, çok katlı ve soyutlanmış yaşam alanları odaklı kentleşmenin niteliğini de göstermektedir. Diğer yandan “site” ve “taşra” gibi birbiriyle çok uyumlu olmayan iki yerleşim şeklinin bütünleştiği yaşam alanlarının ortaya çıktığına işaret etmektedir. Haritada en çok etkileşim içinde olan ve olumsuzluk içeren yukarıdaki kod grubuna hafif sola yatık dikey oluşan çizginin diğer ucunda “teknoloji” ve “kadın” yer almaktadır. Teknoloji kodunun olumsuzluk içeren kodlar ile yakınlık ilişkisi, bu kodun anlamsal uzamına da olumsuzluk katmaktadır. Diğer taraftan “teknoloji” kodu ile yakınlık ilişkisi kurulan “kadın” kodunun olumsuzluk içeren merkezi kodlarla sık etkileşimi aynı olumsuzluk içeren anlamsal düzeyin bir uzantısı olarak değerlendirilebilir. Burada altı çizilmesi gereken nokta ise, her ne kadar olumsuzluk içeren merkezi kodlarla doğrudan bir etkileşimi olmasa da, olumsuzluk içeren anlamsal uzamın içinde kalan “kadın” kodunun “tesettür” koduyla ilişkisidir. “Tesettür” koduyla etkileşim içinde olan diğer iki kodun “ironi” ve “muhalefet” olması “tesettürlü kadın” imgesine yönelik

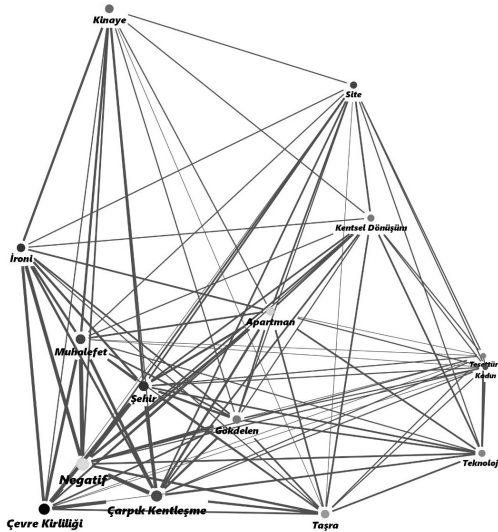
oluşturulan olumsuzluk vurgusunun göstergesidir. Haritada, olumsuzluk içeren merkezi kodlara paralel biçimde uzanan ilişki ağında yakınlık sırasına göre “ironi”, “kinaye” ve “muhalefet” kodları yer almaktadır. Karşı koyuş ve gönderme içeren bu kodların olumsuzluk içeren merkezi kodlarla yoğun ilişki içinde olması önemlidir. Zira özellikle kapaklardaki metinlerin bu üç kod etrafında şekillendiği görülmektedir.

Şekil 1: Kod Yakınlık Haritası

Analiz yapılan kitap kapakların kod kesişim haritası aşağıdaki gibidir. (Şekil 2) Haritada çizgilerin kalınlığı kesişim sıklığıyla doğru orantılıdır.

Şekil 2: Kod Kesişim Haritası

Haritaya göre diğer kodlarla en çok kesişim içine girmiş ve dolayısıyla en çok etkileşime sahip olan kod “çevre kirliliği” olarak gözükmektedir. Ona en yakın konumlananlar ise “negatif” ve “çarpık kentleşme” kodlarıdır. Kod yakınlık haritasında olduğu gibi, kod kesişim haritasında da en çok etkileşim/ilişki içinde olan bu üç kod haritaya baskın bir olumsuzluk görüntüsü vermektedir. Dolayısıyla söz konusu olumsuzluk bu haritada da merkezi bir etkiye sahiptir. Haritada olumsuzluk içeren merkezi bölgeye en yakın kodlar sırasıyla “şehir”, “muhaletet”, “ironi”, “gökdelen” ve “taşra” olmuştur. “İroni” ve “kinaye” kodlarıyla yoğun şekilde kesişen “muhaletet” kodunun olumsuzluk içeren merkezi bölgeyle de fazla kesişiyor olması, bu kodların tasvir ettiği kentleşmeye karşıtlık olarak yorumlanabilir. Buradaki yoğun kesişimle ilişki/etkileşim içinde olan ve haritanın ortalarında kalan diğer kodlar ise “apartman” ve “kentsel dönüşüm” şeklinde konumlanmıştır. Ortaya çıkan görüntü kentleşme sürecinin niteliği hakkında bilgi veriyor denilebilir. Haritanın dış çeperinde kalan ve nispeten daha az kesişime giren “kinaye”, “site”, “teknoloji”, “kadın” ve “tesettür” kodlarıdır. Mevcut kentleşmenin niteliği konusunda bir başka gösterge de “taşra” ve “teknoloji” kodlarının kesişim sıklığıdır. Buradaki sıralama aynı zamanda kendi içindeki kesişim sıralamasını da göstermektedir. Ayrıca bu kodlar haritaya baskın olarak olumsuzluk anlamı veren kodlarla en az etkileşim içine giren kodlardır.

3. Bulgular

İletişim Yayınları'nın internet sitesindeki tanıtım metninde kendisini sol ideolojiye/söyleme nispet etiği görülmektedir. Bununla birlikte, yayınlarında ağırlıklı olarak popüler kültüre yönelik çalışmalara yer vermesi ve bu alanda çalışmalar yapan yazarlarla kurduğu dirsek temasından Yeni Sol söylemiyle ünsiyet kurduğu anlaşılmaktadır. Yeni sol, sol ideolojinin/söylemin temeli olan Ortodoks yorumuna yönelik eleştirel duruşuyla ön plana çıkmaktadır. Diğer taraftan gerek sol ideolojinin/söylemin gerekse Marksizm'in Ortodoks yorumunun temsilcileri Yeni Sol'u sosyalist ilkelerden uzaklaşarak liberal-kapitalist çizgiye kaydığı gerekçesiyle eleştirmektedir. Bu bağlamda İletişim Yayınları'nın ideolojik konumlanışı nispeten sol söylemi içermekle birlikte liberal-kapitalist konjonktürü de dikkate alan bir yer olarak belirlenebilir. Tüm bunlar İletişim Yayınları'nın liberal-kapitalist sistemi kısmen eleştirdiği anlamına gelmektedir.

Çalışmaya dâhil edilen kitap kapaklarına gelince, eserlerin son on yıl içinde basılmış olması işlenen konuların güncel olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan söz konusu kapaklarının aynı kişi tarafından hazırlanmış olması önemli bir bulgudur. Kullanılan görsellere bakıldığında ise beş fotoğraftan ikisinin aynı kişi tarafından çekilmiş olması dikkatten kaçmaması gereken bir detay olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum, kapaklar oluşturulurken aynı bakış açısıyla hareket edildiği ve bu yönüyle birçok benzerliğin oluştuğu şeklinde yorumlanabilir. Kapaklarda kullanılan fotoğrafların ikisinin İstanbul, birinin ise Ankara olduğu kitap ismi veya alt başlık yoluyla doğrudan be-

lirilmektedir. Dolayısıyla Türkiye'nin en büyük iki şehrinin kozmopolit yapısı öne çıkarılmaktadır. Kapakların tümünde göze çarpan en önemli detaylardan biri siyasi gönderme içeren alt başlığa yer verilmesidir. Yapılan göndermelerde mevcut iktidarın devleti sermaye lehinde araçsallaştırdığı vurgulanmaktadır. Alt başlıklar kitap ismiyle birleştiğinde ise iktidar olarak yapılan faaliyetlerin yozlaştırıcı olduğu, iktidarın devlet organizasyonunu rant aracı hâline dönüştürdüğü ve sürecin kamu aleyhine yönetildiği gibi ifadeler ortaya çıkmaktadır. İletişim Yayınları'nın, iktidara karşı yönelttiği bu söylemi desteklemek için çok ustaca bir yöntem uyguladığı görülmektedir. Beş kapaktan ikisinde doğrudan TOKİ, diğer üçünde ise dönüşüm ya da doğrudan "kentsel dönüşüm" ifadelerini kullanmıştır. TOKİ, Türkiye'nin konut ihtiyacını karşılamak için devlet tarafından kurulan Toplu Konut İdaresi Başkanlığı'nın kısaltılmış hâlidir, resmî bir kuruluştur ve devleti temsil etmektedir. Kentsel dönüşüm ise mevcut iktidarın plansız şehirleşmenin önüne geçmek için ürettiği sembol kavramlardan biridir ve inşaat sektörünün önemli bir gücü konumundadır. Mevcut iktidarla bütünleşen bu iki kavram, sermaye ve rant ile ilişkilendirilerek muhalif söylem güçlü hâle getirilmektedir.

Kapaklarda kullanılan fotoğrafların birtakım ortak özellikleri göze çarpmaktadır. Bunlardan ilki, beş fotoğrafta dikkat çekilen binaların çok katlı ve kübik mimariye sahip olmalarıdır. Söz konusu mimari yapının özgün olmayışı bir yana, tarihle olduğu kadar doğayla uyumsuzluğu ve estetikten yoksunluğu da direkt görülmektedir. İkincisi, fotoğraflardaki beton, dikenli tel, çöp, düzensiz yapılaşma, dağınıklık, kent-köy diyalektiği gibi detaylar karamsar bir düşünsel derinlik oluşturmaktadır. Üçüncüsü, sert eleştirilerin fotoğraflarda kasıtlı olarak yer verilen geleneksel, yerel, dinsel ve muhafazakârlık ile ilgili detaylarla belirli bir kesime yöneltilmesidir. Alt metnin bizlere söylediği, modernitenin gelişmemiş olarak sınıflandırdığı köylülük/taşralılık nitelikleri iktidar ve destekçilerinin temel özelliğidir. Dördüncüsü, çekim açısı (perspektif) dışında yalın olarak kullanılan fotoğraflar, yayınevinin oluşturduğu söyleme son derece etkili bir katkı sunmaktadır. Görsellerle açıktan ve örtük verilen mesajlar, kitap ismi ve alt başlıklar ile birleşince ortaya oldukça başarılı bir sunum-mesaj çıkmaktadır. Öte yandan, mesaj verme açısından son derece başarılı olan kapak fotoğrafların sanat ve estetik açıdan aynı başarıya sahip olduğu söylenemez. Söz konusu görüntüler sıradan vatandaşın fotoğraflayabileceği alelade görsellerdir.

Kod yakınlık ve kod kesişim haritalarının ortaya çıkardığı bulgular hemen üstteki analizleri destekler niteliktedir. Her şeyden önce, kod oluşturulurken fotoğraflarda etkili şekilde pozitif anlam verilebilecek baskın bir detayın olmaması tüm bu analizleri doğrulamaktadır. Ayrıca yukarıda değinildiği üzere, en fazla kesişim ve en yoğun yakınlık ilişkisi içinde olan üç kod anlamsal açıdan olumsuzluk yüklüdür. Dolayısıyla bu olumsuzluk yüklü kodlar ilişki ve etkileşim hâlinde olduğu tüm kodlara da anlamsal açıdan olumsuzluk taşımaktadır. Kod yakınlık ve kod kesişim analizlerindeki ideolojik vurgular ilkesel olmaktan ziyade eleştirel yaklaşılan kesimin temsil ettiği değerler üze-

rinden yapıldığı anlaşılmaktadır. Örneğin beş fotoğraftan ikisinde yer verilen kadın figürünün tesettürlü olması, eleştirinin değerler üzerinden yapıldığını göstermektedir. Çoğunluğunu muhafazakâr kesimim oluşturduğu bir topluma yönelik bu spekülasyona açık kullanım ilkesel değildir. Bu çalışma öze- linde söylersek, kapaklarda kullanılan yerleşim yerlerinde tesettürlü olma- yan kadının yaşamadığını söylemek abestir. Diğer yandan bu durum sadece tesettürlü kadın figürü kullanmakla sınırlı değildir. Söz konusu görsel veya figür üzerinden belirli bir kesime yönelik ideolojik gönderme yapılmaktadır. Daha net söylemek gerekirse, bu kullanımın tesettürlü kadın imgesini muha- fazakârlık ile ilişkilendirmek için yapıldığı aşikârdır. Muhafazakârlık ise din ile rant arasında geçişkenliği olan bir eğilim gibi yansıtılmaktadır. Dolayısıyla yayınevinin benzer kapaklarda olduğu gibi bu durumu ideolojik söylemi için bir propaganda aracı olarak kullandığı ortadadır.⁵³ Sonuç itibarıyla, özellikle seçilen görsellerle birlikte yer verilen kitap isimleri ve alt başlıklar bu düşün- cenin uzantısı olarak kullanılmıştır.

Sonuç

İnsan varoluşundan beri göstergeyle iç içedir fakat bugünün dünyası kü- resel bir gösterge ağı içine gömülmüş durumdadır. Göstergelerin anlamı ve yan anlamları vardır. Bununla birlikte günümüz dünyasında göstergeler yo- luyla istenilen mesaj kolaylıkla iletilebilmektedir. Göstergibilim bu anlamları ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Bu sayede göstergenin fayda-zarar ilişkisi gözetilerek anlam ve etkisine göre hareket edilebilir.

Beyin ile ilgili çalışmalarda insanın sinir sistemine bir dakika içinde mil- yonlarca uyarın geldiği tespit edilmiştir. İnsan beş duyu organını kullanarak bu uyarınların en fazla bin tanesini algılayabilmektedir. İnsanın algıla- yabildiği bin uyarının tümünün yorumlanıp anlamlandırılması ise mümkün değildir.⁵⁴ Algılanabilen uyarınların anlamlandırılıp yorumlananların doğru olup olmaması ise durumu çok daha zorlaştırmaktadır. Buna kişinin eğitim seviyesi, bilgi-birikimi, kültürü, idrak ve izan düzeyi de eklendiğinde durum çok daha karmaşık bir boyuta ulaşmaktadır. Bu durumu daha da içinden çıkılmaz aşamaya ulaştırın şey, insanlar tarafından göstergelerin kurgulan- masıdır. Böylelikle birey ya da topluma verilmek istenilen mesaj iletilebilmek- tedir. Bu faaliyet için en etkili araç ise kitle iletişim araçlarıdır. Tarih boyunca benzer işlev görmüş olan kitaplar son yüzyıl içinde içerikleriyle olduğu kadar kapaklarıyla da bu faaliyetlerin önemli bir parçası olmuştur. Günümüzde bir satış stratejisi olarak kullanılmasının yanında okura ulaşım açısından kitap kapakları neredeyse içerik kadar etkilidir.

Bir üst paragraftaki bağlam özelinde analiz içeren bu çalışmada, kendisini

⁵³ Bu kullanım sadece muhafazakârlık ile sınırlı değildir ve İletişim Yayınları'nın duruşu açısından anlamı bulunmaktadır. Yayınevinin araştırma-inceleme dizisinin kitap kapaklarının tamamı ince- lendiğinde, kitap kapaklarında kullanılan fotoğraflardaki kişilerin ağırlıklı olarak toplumsal açıdan işçi, köylü, göçmen gibi sosyo-ekonomik açıdan alt sınıflara dâhil kişiler olduğu görülmektedir.

⁵⁴ Eduardo Punset ve Lynn Margulis, *Hayat Kitabı*, Burak Bengi, Çev. İstanbul, 2004, NTV Yayın- ları, s. 95.

sol düşünceye nispet eden İletişim Yayınları'nın yayın politikasının kitap kapaklarına nasıl yansıdığı araştırılmıştır. İnternet sitesindeki bilgilendirmeden anlaşıldığı üzere, İletişim Yayınları'nın ideolojisi Ortodoks sol düşünceden ziyade Yeni Sol eksenindedir. Dolayısıyla kısmen dönüşmüş/başkalaşmış bir sol düşünceye sahiptir. Kent ve konut konulu seçilen beş kitap kapağının göstergebilimsel analizi bu anlayış göz önünde bulundurularak yapılmıştır. Buna göre, kapak görsellerinin evrensel ve/veya ilkesel sol düşünceyi yansıtmaktan ziyade iktidar üzerinden muhafazakârlık ve tesettür gibi “değer” göstergeleri üzerine oluşturulduğu görülmektedir. İktidara yöneltilen bu eleştirel tutumun geleneksel, yerel, dini ve milli hassasiyetleri benimseyen kesimi kapsadığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla yayınevinin genelleştirici hedefi en baştan bellidir. Oysa yönetimi veya ideolojisi fark etmeksizin Türkiye'nin geneli itibarıyla çarpık yapılaşmaya/kentleşmeye sahip olduğu bir gerçektir. Bu çarpık kentleşmenin olduğu yerleşim yerlerindeki yerel yönetimlerin sağ düşünceye olduğu gibi sol düşünceye de tabi olduğu açıkça ortadadır. Buradan hareketle, gerçekten ilkeli hareket edilmiş olsa sol partilere verilen oyların fazla çıktığı yerleşim yerlerinin bu kapaklarda yer alması gerekmektedir. Diğer taraftan kapaklarda yer verilen isim ve göstergeler muhalif bir söylemle birlikte üst perdeden istihza ve ironi içermektedir. Kelime oyunu da içeren bu unsurlar kapakta kullanılan görsellerle birleştiğinde kara mizaha dönüşebilmektedir. Bu dilin açıkça ötekileştirme işlevi gördüğü söylemek mümkündür.

Oldukça sert olan eleştirilerin odak noktasının mevcut iktidar yer almaktadır. Kapaklarda “kentsel dönüşüm”, “çılgın proje” ve TOKİ gibi doğrudan iktidarla ilişkilendirilen kavramların kullanımının olumsuz göndermeler içeren anlamsal uzama sahip olduğu görülmektedir. Buradaki olumsuz anlam görsellerle de desteklenmiştir. İktidarın, kent ve konut konularında şehir kültürüyle alakası olmayan bir taşrallık, ranta dayalı konut üretimi, estetikten yoksun mimari ve sosyal ihtiyaçların uzağında kalan bir yaşam biçimiyle var olduğu ima edilmektedir. Buna göre iktidar bu anti-sosyal yaşam biçiminin üreticisi, yayıcısı ve yöneticisi konumundadır. Ayrıca muhalefet edilen bu durum sadece iktidarın kadrolarıyla sınırlı değildir. Kullanılan fotoğraflarda iktidarı destekleyen siyasi eğilime ve bu eğilimin yaşam anlayışına/biçimine de göndermeler yapıldığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla iktidarı destekleyen kesimler de bu eleştirilerin doğrudan muhatabıdır. Eleştirilerde haklılık payı olmakla birlikte topluma yönelik toptancı bir yaklaşımda bulunduğu görülmektedir. Bu tutum, Türkiye'deki muhafazakârlık karşıtı olarak kurumsallaşmış sol ideolojinin kronik bir tavrı olarak değerlendirilebilir.

Çalışmaya dâhil edilen kapaklarda sol-muhafif söylem göstergebilimsel açıdan negatif olarak değerlendirilebilecek renk ve görsel unsurlarla desteklenmektedir. Ortaya koyulan çalışmalarda sanatsal ve estetik niteliğin gözetilmediği, tek amacın mesaj aktarmak olduğu anlaşılmaktadır. Kendisini doğrudan sanat ile ilişkilendiren ve bu yüzden kültürel iktidarı elinde bulundurduğu iddiasında bulunan sol düşüncenin faaliyetleri tartışmaya açıktır. Kendisini neredeyse sanatın ülkedeki tek temsilcisi olarak konumlandıran Türkiye'deki

sol düşüncenin sanat ve estetiği gözetmeden yaptığı kültürel faaliyetlerin sadece nitelik sorunu yoktur. Ayrıca evrensel ölçekte ve ilkesel açıdan da büyük bir irtifa kaybı yaşadığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda yayınevinin amacının yalnızca ideolojik söylemin gücünü arttıracak alt metni güçlü görsellerin sunulması olduğu görülmektedir. Öte yandan iki hususun altını çizmek gerekmektedir. Bunlardan ilki, görsellerde ve eleştirilerdeki gerçeklik payıdır ve ilgili kurumların/kesimlerin bu konuda çalışmalar yapması gerektiği ortadadır. İkincisi ise, yayınevinin kitap kapaklarını gündelik hayat içindeki sıradan detaylarının sanat ve estetik niteliği gözetilmeden çekilen fotoğraflarını kullanarak sunması yayıncılık alanında kendine özel bir yer edinmesine yol açmasıdır. Söz konusu kapak tasarımı, okur kitlesinin şaşırtmamakla birlikte merakla beklediği bir uygulamaya dönüşmüştür.

Sonuç olarak İletişim Yayınları'nın kent ve konut konulu kitap kapaklarındaki göstergelerin ideoloji bağlamında yapılan analizlerinde yayınevinin evrensel/ilkesel Yeni Sol söylemiden nispeten uzak kaldığı gözlemlenmiştir. Zira kitap kapaklarındaki sunum ideoloji kavramının ortaya çıktığı ilk dönemlerde olduğu gibi radikal üslup, saldırgan içerik ve negatif anlam ile kendini göstermektedir. Oysa Yeni Sol söylemi Ortodoks Marksizm ya da klasik sosyalizmi radikal olduğu için eleştirerek daha uyumlu ve yapıcı bir yol bulma amacıyla ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla çalışmada yer verilen kapakların yayınevinin internet sitesinde deklare ettiği ideolojik söylem (Yeni Sol) ile nispeten uyduğu fakat yapılanların eleştiriden ziyade genellemeci, ötekileştirici, yerici, aşağılayıcı, alaycı bir dil üzerinden ideolojik söyleme dönüştüğü görülmektedir. Bir kültür faaliyeti olan yayıncılığın sanatsal nitelik ve estetik anlayış yerine ideolojik saplantıyla hareket etmesi kültürel yozlaşma ve zihinsel körleşmenin sonucudur. Ayrıca ülkenin demografik olarak büyük çoğunluğun dâhil olduğu muhafazakârlık anlayışına karşı negatif anlamda toptancı yaklaşım ülke sosyolojisine uzak olmanın tezahürü olarak değerlendirilebilir. Bu çalışmada varılan sonuç, yayınevinin farklı konu başlıkları ve yayın dizilerindeki çalışmalarıyla zenginleştirilerek daha net sonuçlar elde edilebilir.

Kaynakça

- AKÇA, İsmet ve diğerleri: *Muhafazakârlık*, İstanbul, 2006, İletişim Yayınları.
- ALTINTOP, Mevlüt & BAK, Gökhan: "Medya, Kamuoyu ve İdeoloji", Ed. Ayşe Çatalcalı Ceylan & Salih Batal, *Sosyal ve Beşerî Bilimlerde Uluslararası Araştırma ve Derlemeler-Cilt II* Ankara, 2023, Serüven Yayınevi, s. 1-15.
- ALTINTOP, Mevlüt, BAK, Gökhan ve BAK, Alparslan: George Gerbner'in Genel İletişim Modeli, Kültürel Göstergeler ve Ekme Kuramı, *Journal Of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 2020, ss. 484-492.
- ALTINTOP, Mevlüt: *Küreselleşme ve Postmodernizmin Paradoksal Döngüsü*, Kitapyurdu Doğrudan Yayıncılık, İstanbul, 2020.
- ALTINTOP, Mevlüt: *Zygmunt Bauman Sosyolojisinde İletişim Olgusu*, Kitapyurdu Doğrudan Yayıncılık, İstanbul, 2021.
- ASAN, Turan, "Kitap Kapağının İki Yüzü", *Akdeniz Sanat*, 15 (28), 2021, ss. 227-254.

- BARTHES, Roland: *Göstergebilimsel Serüven*, Çev. Mehmet Rifat & Sema Rifat, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1993.
- BAUMAN, Zygmunt: *Hermenötik ve Sosyal Bilimler*, Çev. Hüseyin Oruç, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2017.
- BELSEY, Catherine: *Postyapısalcılık*, Çev. Nursu Öрге, Dost Kitabevi, Ankara, 2013.
- BENJAMİN, Walter: *Teknik Olarak Yeniden-Üretilbilirlik Çağında Sanat Yapıtı*, Çev. Gökhan Sarı, Zeplin Kitap, İstanbul, 2015.
- CULLER, Jonathan: *Yazın Kuramı*, Çev. Hakan Gür, Dost Kitabevi, Ankara, 2007.
- ÇAM, Şerife: “Medya Çalışmalarında Göstergebilim Çözömlenmeleri”, Ed. Be-sim Yıldırım, İletişim Araştırmalarında Yöntemler, Literatürk Academia, Konya, 2015, ss. 287-320
- DENKEL, Arda: *Anlam ve Nedensellik*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1996.
- ERKMAN AKERSON, Fatma: *Göstergebilime Giriş*, Bilgi Kültür Sanat, Ankara, 2016.
- GUİRAUD, Pierre: *Göstergebilim*, Çev. Mehmet Yalçın, İmge Yayınları, Ankara, 2016.
- GÜNAY, V. Doğan; UZDU, Funda: “Kitap ile Kapağı Arasındaki Göstergele-rarası Serüven”, *Art-e Sanat Dergisi*, 1(2), 2008, ss. 1-28.
- GÜNAY, V. Doğan: *Göstergebilim Yazıları*, Multilingual Yayınları, İstanbul, 2002.
- HEYWOOD, Andrew: *Siyasi İdeolojiler*, Çev. Ahmet Kemal Bayram, Özgür Tü-fekçi, Hüsamettin İnanç, Şeyma Akın & Buğra Kalkan, Adres Yayınları, Ankara, 2010,
- <https://iletisim.com.tr/neden-iletisim-var>, (Çevrim içi) 22.05.2023.
- İNALCIK, Halil: “Hermenötik, Oryantalizm, Türkoloji”, *Doğu Batı*, 2002, ss. 13-38.
- JEANROND, Werner G.: *Teolojik Hermenötik*, Çev. Emir Kuşçu, İz Yayıncılık, İstanbul, 2007.
- KAPLAN, Kadir: “Kitapların Kapak Tasarımlarındaki Mesajlarda Kullanılan Propaganda Teknikleri”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergi-si*, 36, 2017, ss. 1574-1589.
- LABARRE, Albert: *Kitabın Tarihi*, Çev. Işık Ergüden, Dost Kitabevi, Ankara, 2012.
- NEUMAN, W. Lawrance: *Toplumsal Araştırma Yöntemleri*, Çev. Sedef Özge, Yayın Odası, Ankara, 2014.
- NİŞANYAN, Sevan: *Nişanyan Sözlük Çağdaş Türkçenin Etimolojisi*, Liberus, İs-tanbul, 2022.
- ÖZEN, Haldun: *Entelektüelin Dramı*, İmge Kitabevi, Ankara, 2002.
- ÖZLEM, Doğan: *Hermeneutik Yorumbilgisi Üzerine Yazılar*, Ark Yayınevi, Ankara, 1995.

- PEDERSEN, Johannes: *İslam Dünyasında Kitabın Tarihi*, Çev. Mustafa Macit Karagözoğlu, Klasik Yayınları, İstanbul, 2013.
- POLASTRON, Lucien X., *Kitap Yakmanın Tarihi*, Çev. Aziz Ufuk Kılıç, Everest Yayınları, İstanbul, 2015.
- PUNSET, Eduardo; MARGULİS, Lynn. *Hayat Kitabı*, Çev. Burak Bengi, NTV Yayınları, İstanbul, 2004.
- RİFAT, Mehmet: *Göstergebilimin ABC'si*, Say Yayınları, İstanbul, 2009.
- SAİD, Edward W: *Kültür ve Emperyalizm*, Çev. Necmiye Alpay, Hil Yayın, İstanbul, 2016.
- SARUP, Madan: *Post-Yapısalcılık ve Postmodernizm*, Çev. Abdülbaki Güçlü, Bilim ve Sanat, Ankara, 2004.
- SOĞUKKUYU, Bahar: "Kitap Kapağı Tasarımında Kadın Portresinin Kullanımı", *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (1), 2015, ss. 57-72.
- SÖZEN, Edibe: *Söylem*, Profil Kitap, İstanbul, 2017.
- ŞİMŞEK, Lütfü: *Sosyal Bilimler ve Felsefe*, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2011.
- TATAR, Burhanettin: *Felsefi Hermenötik ve Yazarın Niyeti*, Vadi Yayınları, Ankara, 1999,
- TATAR, Burhanettin: *Hermenötik*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2004.
- TÜRK DİL DERNEĞİ: *Türkçe Sözlük*, Dil Derneği Yayınları, Ankara, 2012.
- TÜRK DİL KURUMU: *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2005.
- VARDAR, Berke: *Açıklamalı Dilbilimleri Sözlüğü*, ABC Yayınları, İstanbul, 1988.
- YILDIRIM, Celal: *Felsefe Sözlüğü*, Doruk Yayıncılık, Ankara, 2004.

Extended Abstract

Semiotic Analysis Of The Urban And Housing Book Covers Of İletişim Publications

Life is filled with indicators, and these indicators surround human beings. However, humans are not only surrounded by indicators; they are also under their influence. Indicators that have both the quality of surrounding and influencing humans also possess the capability to be constructed. This feature of indicators enables them to be transformed into tools by political and economic power blocs to exert an influence on individuals and society. It is evident that humans cannot escape this process of influence, but if they can read and interpret indicators correctly, they can understand where they stand in the process of influence. By doing so, they can make relatively better decisions and take more accurate steps. Moreover, this approach goes beyond everything; it fills a void, addresses a deficiency, and reveals the true meaning. Throughout history, humans have been in search of meaning to fill that void and address that deficiency. In this regard, human ontology inherently drives them to understand everything they encounter. Today, they continue this tendency by moving first through their senses and then through mental activities to find meaning. Semiotics is a method that assists humans precisely in this aspect, guiding them to read, understand, and interpret the sign that surrounds life.

The first part of this study, excluding the introduction and conclusion, briefly covers semiotics, hermeneutics, and ideology concepts. Additionally, it provides information about the “literal meaning versus implied meaning” contrast used as the analytical method in the study. Presenting these definitions and information in a concise manner serves two purposes. First, it serves as a reminder rather than an explanation of the method. Second, it aims to rescue the study from lengthy theoretical explanations and repetitions, which can reduce the readability of academic texts and make them unnecessarily bulky. It is hoped that this approach will ease the introduction of the method and enhance the readability of the text.

In the second part of the study, five book covers from the research series of one of Turkey’s prominent publishing houses, İletişim Yayınları, are analyzed within the context of city and housing. The selected book covers are analyzed using the semiotic method developed by the prominent semiotician Roland Barthes (1915-1980) to reveal the intended message. The primary reason for choosing İletişim Yayınları is its ideological position, which it openly declares. Thus, it aims to demonstrate how much the ideological stance clearly presented in the content of its publications is reflected in the book covers.

In the conclusion section, the relationship between the semiotic analyses conducted in the second part and İletişim Yayınları’ ideological identity is critically examined using the hermeneutic method. The tables, figures, and graphs added to support the semiotic data presented in this section were obtained using the MAXQDA program.

The aim of the semiotic analysis included in the study is to investigate the possibility of constructing an ideological cultural formation with consciously chosen indicators and to demonstrate the potential use of the book, essentially an information transmission tool, as an ideological mass communication tool. At the end of the study, it is observed that such mass communication can be constructed, but there are some problems regarding its quality. Firstly, when the indicators used in the city and housing book covers of İletişim Yayınları, which positions itself ideologically within the left ideology, are analyzed, it is revealed that the activities presented tend to be propaganda rather than principled. Considering the significance of mass communication, it becomes evident that an attempt is made to create a perception based on anti-conservatism through books, which are historical and influential mass communication tools. As a result, it is observed that the indicators in the book covers are relatively distant from the New Left discourse of the publishing house. The presentation in the book covers exhibits a radical style, aggressive content, and negative meaning, similar to the early days of the concept of ideology. However, the New Left discourse emerged to criticize orthodox Marxism or classical socialism and aimed to find a more compatible and constructive way. Therefore, the transformation of these activities into ideological discourse through a generalizing, alienating, disparaging, mocking language is apparent. The fact that publishing, a cultural activity, operates based on ideological obsession rather than artistic quality and aesthetic understanding, is the result of cultural decay and intellectual blindness.